

GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA

HOTĂRÂRE nr. _____ din _____ Chișinău

cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare economică 2030

Guvernul HOTĂRĂȘTE:

1. Se aprobă Strategia națională de dezvoltare economică 2030 (se anexează).
2. Ministerele și alte autorități administrative centrale, conform domeniilor de competență, vor întreprinde măsurile necesare pentru realizarea obiectivelor și atingerea indicatorilor stabiliți în Strategia națională de dezvoltare economică 2030 (SNDE 2030) și vor prezenta Ministerului Dezvoltării Economice și Digitalizării anual, până la 30 aprilie, informația despre progresele înregistrate.
3. Guvernul va conlucra cu autoritățile publice autonome pentru atingerea obiectivelor SNDE 2030.
4. Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării va asigura coordonarea și monitorizarea procesului de implementare a Strategiei naționale de dezvoltare economică 2030 și va prezenta Guvernului:
 - 1) anual, până la data de 1 iunie - raportul cu privire la monitorizarea realizării SNDE 2030;
 - 2) până la 01 iulie 2027 - raportul cu privire la evaluarea intermediară privind implementarea SNDE 2030;
 - 3) până la 01 iulie 2031 - raportul final cu privire la implementarea SNDE 2030.
5. Controlul asupra executării prezentei Hotărâri se pune în sarcina Ministerului Dezvoltării Economice și Digitalizării.

Prim-ministru

Dorin RECEAN

Contrasemnează:

**Viceprim-ministru,
Ministrul dezvoltării economice și digitalizării**

Dumitru ALAIBA

STRATEGIA NAȚIONALĂ DE DEZVOLTARE ECONOMICĂ 2030

Capitolul I

INTRODUCERE

1. Strategia Națională de Dezvoltare Economică 2030 (în continuare – *Strategie* sau *SNDE 2030*) este un document de planificare strategică elaborat în vederea stabilirii unei viziuni comune și coerente de dezvoltare economică a Republicii Moldova, stabilite în consultare și colaborare cu diverse părți interesate, precum autoritățile guvernamentale și locale societatea civilă, sectorul privat, partenerii de dezvoltare și organizațiile internaționale și alte grupuri relevante. Documentul este conceput în scopul instituirii unui cadru cuprinzător de politică publică, drept instrument operațional de transpunere și detalieri a direcțiilor prioritare de intervenție și țințelor stabilite în Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030” (SND 2030) aprobată prin Legea nr. 315/2022.

2. În identificarea și fundamentarea priorităților de dezvoltare și a acțiunilor propuse au fost utilizate surse publice de informații, precum și informații obținute în urma consultărilor publice cu o gamă diversificată de părți interesate, organizate în perioada august – noiembrie 2023. Sursele de date și de informații sunt indicate atât în text, sub grafice, scheme și tabele, cât și în notele de subsol.

3. Astfel, Strategia descrie obiectivele care urmează a fi implementate pe termen lung, reflectând obiectivele specifice asumate și țințele naționale formulate în SND 2030 (Tabelul nr. 1) și angajamente internaționale asumate de Republica Moldova conform Acordului de Asociere la UE (Titlul IV „Cooperarea economică și alte tipuri de cooperare sectorială” și Titlul V „Comerț și aspecte legate de comerț”) și ale celor care derivă din statutul de țară candidat pentru aderarea la Uniunea Europeană (UE).

4. SNDE 2030 este aliniată la Cadrul național de monitorizare a implementării Agendei de dezvoltare durabilă transpusă contextului național prin Hotărârea Guvernului nr. 953/2022 și vizează **Obiectivele de dezvoltare durabilă (în continuare - ODD)** din domeniul „Economic” (ODD 8, 9, 12 și 17), dar și cele conexe:

1) ODD 8 Promovarea unei creșteri economice susținute, deschise tuturor și durabile, precum și a ocupării depline și productive a forței de muncă și a unei munci decente pentru toți;

- 2) ODD 9 Construirea unor infrastructuri rezistente, promovarea industrializării durabile și încurajarea inovației;
- 3) ODD 12 Asigurarea unor tipare de consum și producție durabile;
- 4) ODD 17 Consolidarea mijloacelor de implementare și revitalizarea parteneriatului global pentru dezvoltare durabilă;

5. SNDE 2030 este aliniată la **Strategia Națională de Dezvoltare (SND) „Moldova Europeană 2030”** și va contribui direct la atingerea Obiectivelor de dezvoltare generale, în special:

1) **OG 1. Creșterea veniturilor din surse durabile și atenuarea inegalităților:**

- Obiectivul specific 1.1. Creșterea accelerată a productivității muncii;
- Obiectivul specific 1.2. Dezvoltarea oportunităților pentru inovații și antreprenoriat;
- Obiectivul specific 1.3. Ameliorarea condițiilor de muncă și reducerea ocupării informale;

2) **OG 10. Asigurarea unui mediu sănătos și sigur**

- Obiectivul specific 10.4. Tranziția activă spre economia verde și circulară.

6. SNDE 2030 este construită ținând cont de următoarele considerente:

- 1) SNDE 2030 se integrează în contextul mai larg al politicilor publice europene (Noua Strategie Industrială Europeană, Pactul Verde European, etc.);
- 2) SNDE 2030 are rol integrator din punct de vedere al politicilor publice cu impact asupra dezvoltării economice, ținându-se cont de corelarea cu planurile strategice și programele naționale.

7. SNDE 2030 este aliniată și cu alte documente de planificare, documente de politici publice (aflate în curs de implementare și în proces de elaborare) care abordează probleme conexe, cum ar fi:

1) **Programul de activitate al Guvernului „Moldova prosperă, sigură, europeană” – cap. IV direcția prioritară „Dezvoltare economică”:**

-promovarea politicilor de atragere a investițiilor, inclusiv stimularea reinvestirii veniturilor pentru animarea activității economice și a creării de noi locuri de muncă;

-susținerea lansării de noi afaceri și dezvoltarea afacerilor existente prin creșterea accesului la finanțare pentru antreprenori atât prin intermediul programelor statului, cât și prin atragerea resurselor din sectorul privat;

-simplificarea continuă a sistemului fiscal și vamal și eliminarea barierelor birocratice din calea afacerilor, printr-un efort masiv și urgent de dereglementare, pentru a susține dezvoltarea afacerilor și creșterea productivității acestora;

-flexibilizarea relațiilor de muncă pentru sporirea atractivității investiționale a Republicii Moldova;

-accelerarea investițiilor publice pentru susținerea creșterii economice.

- 2) ***Strategia de transformare digitală a Republicii Moldova 2023-2030:***
 - OG 2: Dezvoltarea unui sector TIC robust și competitiv;
 - OG 3: Crearea unei economii digitale inovatoare și reziliente.
- 3) ***Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală 2023-2030:***
 - OG1. Fortificarea potențialului sectorului agricol primar și promovarea practicilor agricole inteligente, durabile și reziliente la schimbările climatice;
 - OG2. Dezvoltarea industriei alimentare și diversificarea piețelor;
 - OG3. Susținerea unei dezvoltări socio-economice rurale durabile;
 - OG4. Asigurarea transpunerii Aquis-ului UE și implementarea progresivă a acestuia în domeniul agriculturii, dezvoltării rurale și siguranței alimentare.
- 4) ***Strategia națională de dezvoltare regională 2022-2028:***
 - OG1. Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a regiunilor;
 - OG3. Îmbunătățirea instrumentelor de coordonare și implementare a politicii naționale de dezvoltare regională.
- 5) ***Strategia cu privire la administrarea proprietății de stat în domeniul întreprinderilor de stat și societăților comerciale cu capital integral sau majoritar de stat pentru anii 2022-2030, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 911 din 21.12.2023;***
- 6) ***Strategia de dezvoltare „Educația 2030”, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 114 din 07.03.2023;***
- 7) ***Programul național pentru ocuparea forței de muncă pe anii 2022-2026, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 785 din 16.11.2022;***
- 8) ***Programul de dezvoltare a antreprenoriatului și creștere a competitivității 2023 – 2027, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 653 din 06.09.2023;***
- 9) ***Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2023-2030; ,aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 56 din 17.02.2023;***
- 10) ***proiectul Programului de promovare a economiei verzi și circulare 2024-2028;***
- 11) ***Programul de dezvoltare cu emisii reduse a RM până în anul 2030, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 659 din 06.09.2023;***
- 12) ***Programul național de adaptare la schimbările climatice până în anul 2030, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 624 din 30.08.2023;***
- 13) ***Programul național pentru gestionarea deșeurilor pentru anii 2023-2027, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 972 din 06.12.2023;***
- 14) ***Proiectul Programului național de industrializare pentru anii 2024-2028;***
- 15) ***Proiectul Programului național de atragere investițiilor și promovare a exporturilor 2024 – 2028.***

8. Conceptul Strategiei a parcurs o rundă de consultări publice desfășurate cu membrii grupului de lucru și membrii Consiliului Economic de pe lângă Prim-

ministrul Republicii Moldova, cu participarea activă a membrilor din mediul de afaceri și societatea civilă. Totodată, ținând cont de specificul domeniului pentru care este elaborat documentul de politici publice, în procesul de consultare s-a pus accent pe părțile care au tangențe cu problemele abordate de Strategie conform prevederilor ghidului pentru elaborarea de politici publice și principiului „nimeni să nu fie lăsat în urmă”.

9. Strategia reprezintă documentul care marchează oportunitatea unei transformări semnificative în dinamica de ansamblu a economiei Republicii Moldova, afectată de șocuri majore, prin implementarea de acțiuni de impact, care vor permite revitalizarea și dezvoltarea rapidă a economiei prin valorificarea avantajelor competitive și resurselor disponibile în contextul parcursului european.

10. Direcțiile strategice sunt calibrate prin alinierea demersurilor de soluționare a problemelor identificate la politici/strategii naționale și europene relevante pentru respectivele probleme întrucât acțiunile care urmează a fi implementate să fie aliniate politicilor guvernamentale naționale și principalelor documente de politici, corelate cu reglementările europene actuale.

11. Astfel, Strategia corespunde și obiectivelor Politicii de Coeziune a Uniunii Europene, aferente următorului exercițiu de planificare bugetară 2021-2027¹, pe următoarele 5 obiective de politică:

1) Europă mai inteligentă, prin inovare, digitalizare, transformare economică și sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii;

2) Europă mai verde, fără emisii de carbon, punerea în aplicare a Acordului de la Paris și investiții în tranziția energetică, energia din surse regenerabile și combaterea schimbărilor climatice;

3) Europă mai conectată, cu rețele strategice de transport și digitale;

4) Europă mai socială, pentru realizarea pilonului european al drepturilor sociale și sprijinirea calității locurilor de muncă, a învățământului, a competențelor, a incluziunii sociale și a accesului echitabil la servicii de sănătate;

5) Europă mai apropiată de cetățenii săi, prin sprijinirea strategiilor de dezvoltare conduse la nivel local și a dezvoltării urbane durabile în UE.

12.

13. Strategia susține planificarea echilibrată și realistă a viitorului în raport cu resursele și nevoile socio-economice, cu lecțiile desprinse din experiențele anterioare și cu evaluarea celor mai bune soluții.

Scopul Strategiei

14. SNDE 2030 își propune o redefinire a politicii naționale în domeniul dezvoltării economice în vederea eficientizării utilizării resurselor și oportunităților

¹ https://ec.europa.eu/regional_policy/whats-new/newsroom/05-02-2023-eu-cohesion-policy-2021-2027-programmes-expected-to-create-1-3-million-jobs-in-the-eu_ro

existente în contextul procesului de aderare la UE, pentru o creștere rapidă, fiind abordată în termeni de capacitate de a genera inovare prin asigurarea unei combinații a celor mai favorabili factori pentru o creștere economică sustenabilă, incluzivă, bazată pe servicii/active intangibile și industrii, care sunt prezente în Republica Moldova și au potențial economic. SNDE 2030 oferă un cadru pentru intervențiile publice destinate sprijinirii sectoarelor economiei naționale și prezintă o viziune de ansamblu pentru eficacitatea susținerii mediului economic.

15. Ca motor principal al creșterii economice este vizată crearea unui sistem economic care implică nu doar adoptarea de tehnologii și procese inovatoare, ci și crearea unei culturi a inovației și a colaborării, care să susțină și să stimuleze progresul și dezvoltarea durabilă.

16. Trendurile globale includ competitivitatea economiilor în cadrul unei dezvoltări durabile, printre elementele căreia factorul uman reprezintă determinantul cel mai important al creșterii economice și bunăstării.

17. Conceptul de competitivitate economică la care se raportează SNDE 2030 se referă la capacitatea unui stat de a oferi cetățenilor săi o creștere constantă și durabilă a standardului de viață, cu locuri de muncă și remunerarea motivantă.

Viziunea Strategiei

18. Obiectivele vizate în acest document sunt bazate pe următoarea viziune integrată. În 2030 Republica Moldova este un stat cu o economie rezilientă, digitalizată, bazată pe sectorul de servicii și dezvoltarea continuă a industrializării, cu un mediu economic stabil, competitiv, susținut de investiții, cu un grad sporit de inovare și dezvoltare a capitalului uman.

19. Pornind de la această viziune, Strategia este fundamentată pe aderarea la UE, precum și pe trei piloni de dezvoltare:

I. Republica Moldova are o economie incluzivă, verde, competitivă la nivel global și rezistentă la crize.

II. Sectorul de servicii valorifică resursele existente și reprezintă motorul dezvoltării economice și dezvoltării resurselor umane.

III. Dezvoltarea industrială este bazată pe inovații și produse cu o valoare adăugată înaltă.

20. Un aspect esențial în elaborarea Strategiei a constat în identificarea sectoarelor cu cel mai înalt ritm și potențial de dezvoltare. Astfel, prioritară este facilitarea dezvoltării următoarelor sectoare:

- 1) tehnologia informației (servicii IT și software);
- 2) industria creativă;
- 3) externalizarea proceselor de afaceri (BPO);
- 4) turism și industria de recuperare;
- 5) comerț electronic;

- 6) logistică și transport;
- 7) servicii de sănătate și asistență medicală;
- 8) educație;
- 9) cercetare și inovare dezvoltare;
- 10) industria electronică;
- 11) industria farmaceutică;
- 12) industria ușoară;
- 13) industria alimentară și de procesare;
- 14) managementul deșeurilor.

21. Direcțiile Strategice incluse în cadrul fiecărui pilon au fost selectate pornind de la identificarea oportunităților, limitărilor precum și resursele disponibile sau ușor accesibile. Problemele sunt corelate cu obiectivele fiecărui pilon. Au fost considerate provocările existente în abordarea circumscrisă soluționării respectivelor probleme în scopul atingerii obiectivelor specifice, acestea derivând din trendurile economice, inclusiv pe piețele de desfacere deschise pentru produsele și serviciile din Republica Moldova, precum și la nivel global. Rezultatele acestui exercițiu sunt expuse în Capitolul I al Strategiei (Analiza situației).

22. În Capitolul II sunt expuse obiectivele și direcțiile prioritare de intervenție. Aceste măsuri au ca scop crearea premiselor pentru transformarea provocărilor în oportunități de creștere economică mai accelerată, mai durabilă și mai incluzivă.

23. Capitolul III descrie domeniile de intervenție ale direcțiilor prioritare ale Strategiei și prezintă setul de politici publice aferent fiecărui domeniu.

24. Capitolul IV prezintă estimarea impactului pe termen lung, scontat în rezultatul implementării SNDE 2030 - măsurat prin compararea indicatorilor de impact economic ai SNDE 2030. Astfel, în rezultatul implementării Strategiei, se preconizează o creștere economică susținută, reflectată într-o creștere a Produsului intern brut cu o rată medie anuală de 7-10% pentru perioada 2024-2030. Această evoluție ar contribui semnificativ la îmbunătățirea nivelului de trai al populației prin sporirea veniturilor și condiții mai bune de viață.

25. În Capitolul V sunt prezentați indicatorii de monitorizare a activităților preconizate și indicatorii de evaluare a nivelului de realizare a obiectivelor stabilite de SNDE 2030. Indicatorii de monitorizare sunt grupați în funcție de cele trei obiective generale ale Strategiei.

26. Riscurile asociate realizării obiectivelor Strategiei sunt expuse în detaliu în Capitolul VI. Sunt identificate riscurile de implementare, precum și estimată probabilitatea de producere a acestora, dar și impactului pe care le pot genera. Capitolul include și descrierea detaliată a măsurilor necesare pentru diminuarea impactului riscurilor și gestiunea acestora.

27. Capitolul VII prezintă autoritățile și instituțiile responsabile de implementarea obiectivelor generale ale Strategiei. Capitolul menționează că obiectivele stabilite de prezenta Strategie vor fi atinse prin sinergia și consolidarea eforturilor întregului sistem de autorități și instituții publice, mediului academic, asociațiilor de profil și a partenerilor de dezvoltare. Pentru fiecare Direcție Prioritară de Intervenție în Capitolul VII sunt indicate instituțiile responsabile de realizarea acestora.

28. Capitolul VIII descrie procedurile și responsabilitățile de raportare (sistemul de monitorizare, evaluare și raportare) și indică autoritățile (instituțiile) responsabile de implementarea SNDE 2030 și alte părți interesate.

Capitolul II.

ANALIZA SITUAȚIEI CURENTE

Secțiunea 1

Contextul internațional al dezvoltării economice

29. Potrivit celui mai recent raport al Fondului Monetar Internațional², economia mondială continuă să fie afectată de o serie de șocuri destabilizatoare. Redresarea globală după pandemia COVID-19 și invazia Rusiei în Ucraina rămâne lentă și inegală. În pofida unor semnale de reziliență atestate la începutul anului 2023, economia globală nu a atins nivelul pre-pandemic. Printre factorii de bază care împiedică recuperarea se regăsesc consecințele pe termen lung ale pandemiei, războiului din Ucraina și fragmentării geo-economice în creștere, precum și factorii cu caracter ciclic, cum ar fi efectele înăspririi politicii monetare, retragerea suportului fiscal și condițiile meteorologice extreme.

30. Indicele PMI³ compus la nivel global reflectă o temperare a ritmului activității economice, constituind 50,5 puncte în luna septembrie 2023, fiind la cel mai scăzut nivel din ultimele 8 luni. Gradul de optimism în mediul de afaceri a scăzut la cel mai jos nivel din ultimele 9 luni, ceea ce reflectă continuarea tendinței de temperare a activității economice globale.

31. În acest context, FMI estimează că creșterea la nivel global va încetini de la 3,5% în 2022 la 3% în 2023 și 2,9% în 2024. Proiecțiile rămân sub media istorică de 3,8% (2000–2019), iar prognoza pentru 2024 este revizuită în scădere cu 0,1 p.p. față de actualizarea din iulie 2023 (Figura 1).

² <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/10/10/world-economic-outlook-october-2023>

³ Indicele compozit PMI reflectă nivelul de activitate al managerilor de achiziții din ambele sectoare (cel industrial și a serviciilor). O valoare peste 50 indică extinderea activității de afaceri a sectorului, sub 50 - contractare.

Figura 1. Proгноza creșterii economiei globale în anii 2023-2024, în % f.a.p.

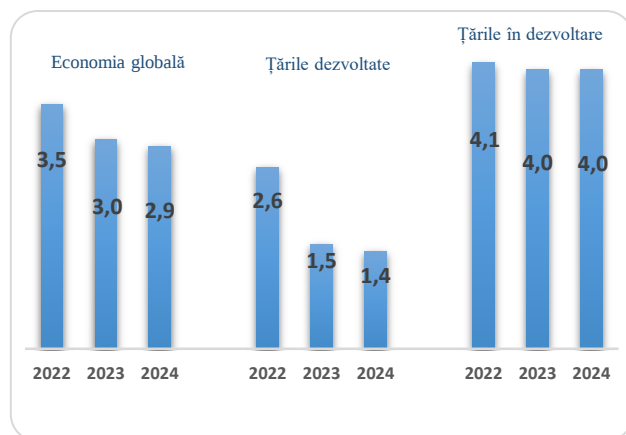
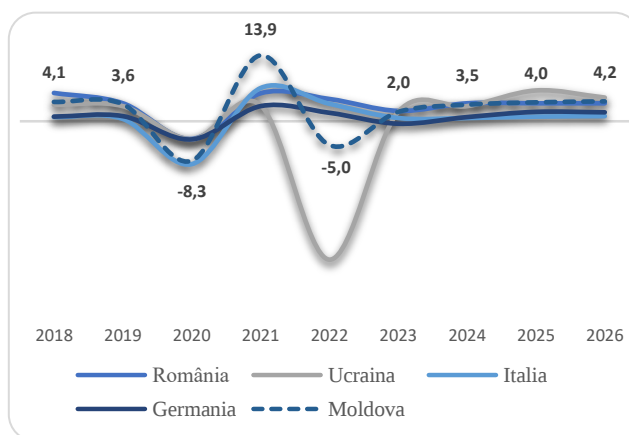

Figura 2. Perspectivele economice în principalele țări partenere ale Republicii Moldova, în % f.a.p.

Sursă: FMI, World Economic Outlook, octombrie 2023

32. Pentru țările dezvoltate se preconizează o încetinire a creșterii economice de la 2,6% în 2022 la 1,5% în 2023 și 1,4% în 2024, cu o creștere mai puternică decât era așteptată în SUA, dar cu o creștere mai slabă decât se anticipa în Zona Euro. Economiiile emergente și în curs de dezvoltare se așteaptă să înregistreze o creștere moderată, trecând de la 4,1% în 2022 la 4,0% atât în 2023, cât și în 2024, cu o revizuire în scădere de 0,1 puncte procentuale în 2024, din cauza crizei din sectorul imobiliar din China. Proiecțiile pentru creșterea la nivel global pe termen mediu, de 3,1%, se situează la cel mai scăzut nivel din ultimele decenii, iar perspectivele ca țările să atingă niveluri de trai mai ridicate sunt slabe (Figura 2).

33. Inflația globală este prognozată să scadă treptat, de la 8,7% în 2022 la 6,9% în 2023 și 5,8% în 2024. Cu toate acestea, prognozele pentru 2023 și 2024 sunt revizuite în creștere cu 0,1 p.p., respectiv 0,6 p.p., și nu se așteaptă ca inflația să revină la țintă până în 2025, în majoritatea cazurilor.

34. În baza concluziilor din Raportul Comisiei Europene privind extinderea UE 2023, Moldova se află la o etapă incipientă de pregătire în stabilirea unei economii de piață funcțională. În ciuda mediului economic și social dificil provocat de invazia Rusiei asupra Ucrainei, autoritățile urmăresc stabilitatea macroeconomică și reformele economice. În ultimii zece ani, Moldova a reușit să susțină o creștere economică de aproximativ 3,1% pe an în medie în ciuda pandemiei și a altor crize. Finanțele publice au fost stabile cu un deficit scăzut (la aproximativ

1,5% din PIB în medie în perioada 2014-2019) și un deficit relativ scăzut asupra nivelul datoriiilor. Banca Națională a Moldovei a menținut inflația în intervalul țintă stabilit la 5% (+/- 1,5 pp).

35. După o revenire puternică din criza COVID-19, creșterea s-a contractat brusc în 2022 din cauza consecințelor războiului Rusiei împotriva Ucrainei, criza energetică și o secetă gravă care a determinat scăderea producției în agricultură și în industriile conexe. Inflația ridicată, cauzată de creșterea vertiginoasă a prețurilor la energie și alimente, veniturile disponibile și consumul redus ale gospodăriilor, în timp ce incertitudinea legată de război a contribuit la diminuarea investițiilor.

36. Pe partea externă, deficitul de cont curent deja ridicat s-a extins și mai mult, reflectând și baza slabă de export și productivitate scăzută. Ca urmare a recesiunii profunde și a creșterii cheltuielilor sociale pentru a atenua șocul prețului energiei, deficitul bugetar s-a extins în 2022 și în continuare în 2023. Datoria publică rămâne scăzută și este extinsă în mare parte în condiții concesionale.

37. În ciuda progreselor semnificative, mediul de afaceri al Republicii Moldova se caracterizează prin corupție pe scară largă, un stat de drept slab, capacitate instituțională slabă și servicii publice de slabă calitate. Acești factori împiedică antreprenoriatul și dau naștere unei mari economii informale.

38. Statul are o influență considerabilă în sectoarele cheie ale economiei, inclusiv telecomunicații, energie și transport, precum și în stabilirea prețurilor în segmentele respective. Autoritățile efectuează verificări a întreprinderilor de stat, pentru a le restructura și/sau privatiza. În același timp, se consolidează eforturile pentru a îmbunătăți guvernanta corporativă și responsabilitatea în sector.

39. În ciuda recesiunii, sectorul financiar rămâne stabil, reflectând impactul reformelor anterioare și măsurile de reglementare prompte pentru a reduce creșterea rapidă a creditării populației. Piața muncii și-a revenit din pandemie și a fost relativ robustă în 2022, în ciuda creșterii șomajului spre sfârșitul anului. Cu toate acestea, piața muncii continuă să fie caracterizată de o rată de participare foarte scăzută, ceea ce este legat de ponderea mare a persoanelor care lucrează sau care doresc doar să lucreze în străinătate.

40. Pentru a îmbunătăți funcționarea economiei de piață Moldova ar trebui, în special:

1) să îmbunătățească în continuare gestionarea finanțelor publice, în special a planificării și executarea investițiilor publice;

2) să continue îmbunătățirea mediului de afaceri, reducerea interferenței statului în stabilirea prețurilor și menținerea unui ritm rapid de reforme pentru restructurarea și/sau privatizarea proprietății de stat;

3) să abordeze principalele puncte slabe ale pieței muncii, în special prin creșterea stimulentei pentru participarea forței de muncă și să ia măsuri pentru a aborda ocuparea informală.

Secțiunea 2.

Evoluția indicatorilor macroeconomici ai Republicii Moldova

41. În cele trei decenii de tranziție economia Republicii Moldova a cunoscut un proces constant de reformare și adaptare la condițiile economiei de piață, perioadă în care s-au acumulat dezechilibre de natură structurală și funcțională. În perioada 1991-2022 dezvoltarea economică a țării noastre a fost perturbată de câteva crize majore: "șocul tranziției" și crizele financiare din 1998 și 2008; embargourile periodice impuse de Federația Rusă; secetele (2003, 2007, 2012, 2015, 2020, 2022); criza financiar-bancară locală (2015-2016); criza pandemică (2020-2021); războiul din Ucraina (2022) (Figura 3).

42. Datele statistice atestă că în anul 2022 Produsul intern brut a fost la nivel de circa 80% comparativ cu anul 1990, situație cauzată de trei vulnerabilități ale economiei naționale: erodarea capitalului uman, subdezvoltarea tehnologică și vulnerabilitățile structurale.

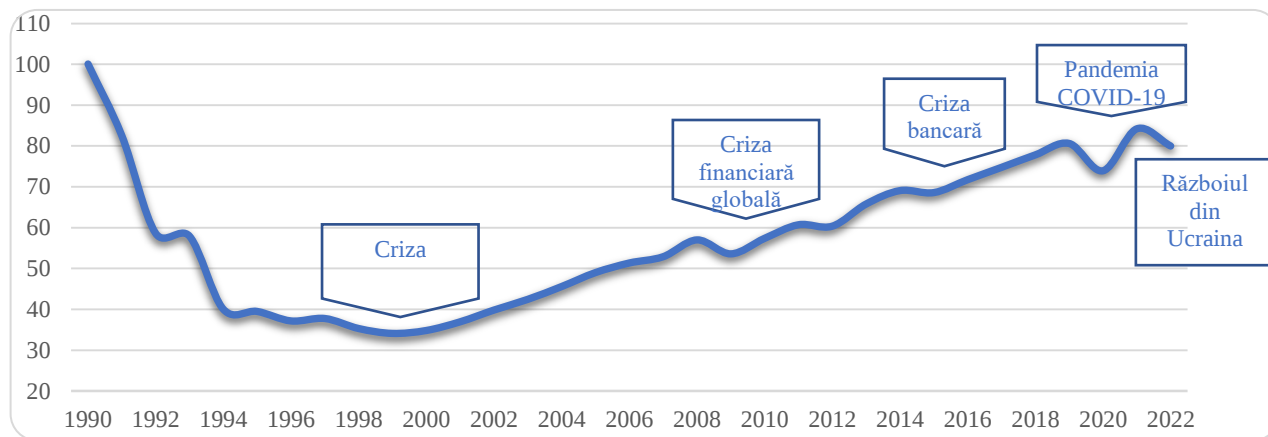

Figura 3. Produsul Intern Brut în % față de anul 1990

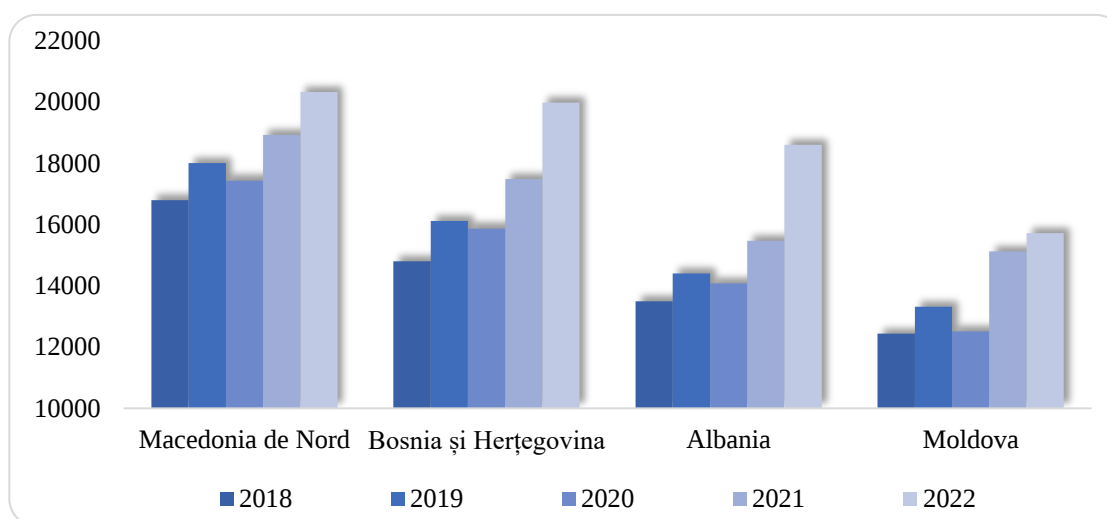
Sursă: Biroul Național de Statistică, calculele MDDE

43. Republica Moldova se regăsește în clasamentul celor mai slab dezvoltate țări din lume, cu o economie raportată pe locuitor de 12,9 mii dolari (ajustat la paritatea puterii de cumpărare). Conform clasamentului Băncii Mondiale a PIB-ului ajustat la paritatea puterii de cumpărare pentru anul 2022, Moldova ocupă locul 128 din 193 țări, fiind alături de Kîrgîzstan (127) și Niger (129).

44. Totodată, comparativ cu celelalte țări candidate pentru aderarea la UE, Republica Moldova se situează în proximitatea țărilor precum Macedonia de Nord

(126), Albania (114) și Bosnia și Herțegovina (107). Totuși, potrivit datelor pentru anul 2022, PIB pe locuitor al Moldovei este la cel mai scăzut nivel (15,7 mii dolari), fiind cu 15,5% mai redus comparativ cu Albania (18,6 mii dolari), cu 21,4% față de Bosnia și Herțegovina (20 mii dolari) și cu 22,7% față de Macedonia de Nord (20,3 mii dolari) (Figura 4).

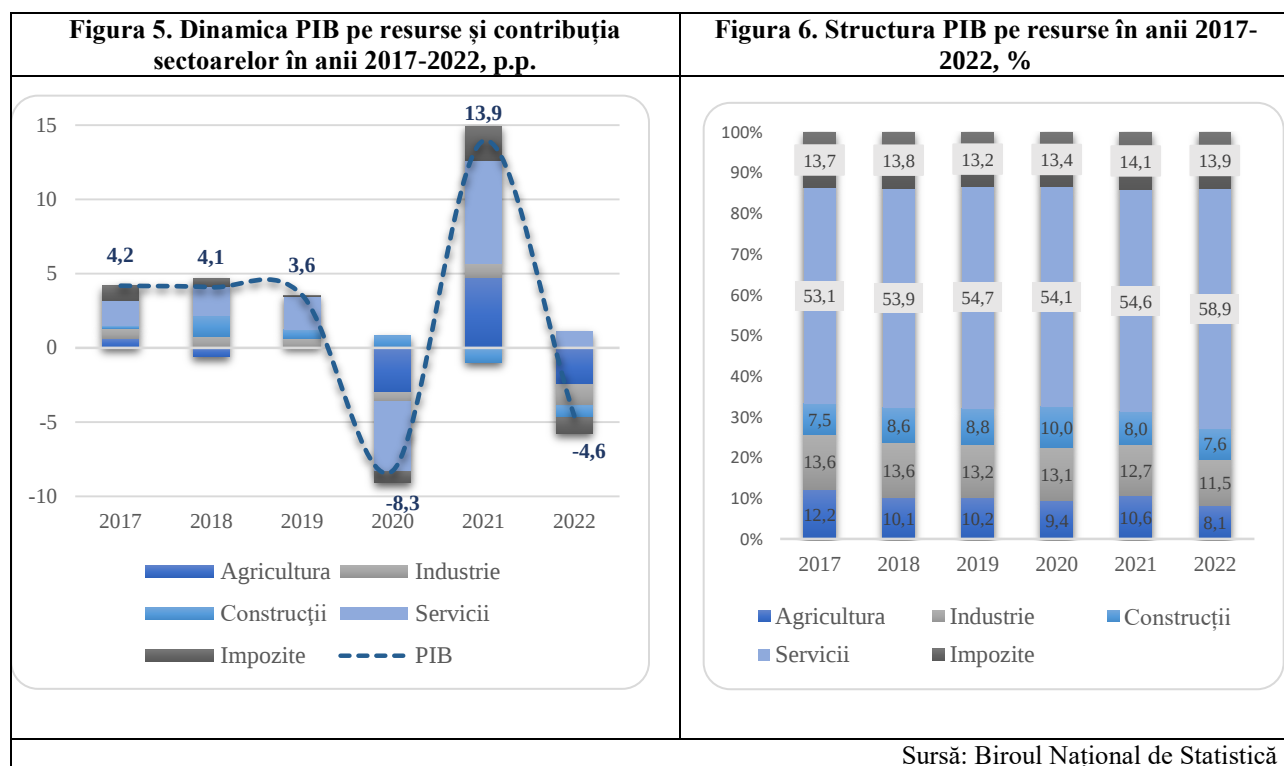
Figura 4. PIB pe locuitor, ajustat la PPC, dolari SUA

Sursa: Banca Mondială (<https://data.worldbank.org/>)

45. Anul 2022 a fost marcat de creșterea prețurilor externe, războiul din apropierea graniței cu Republica Moldova, perturbările lanțurilor de aprovizionare, condițiile climatice nefavorabile, care au compromis o bună parte din producția vegetală, cu efectele implicate asupra sectorului zootehnic, prețurilor de consum, exporturilor, aprovizionarea industriei alimentare cu materie primă etc. Conform datelor publicate de Biroul Național de Statistică, în anul 2022 Produsul intern brut a însumat 274,5 mlrd.lei și s-a diminuat cu 4,6% față de anul 2021.

46. Cea mai negativă contribuție asupra dinamicii PIB în anul 2022 a fost generată de **agricultură**, în contextul condițiilor deosebit de secetoase, rezultând o descreștere cu 23,5% a valorii adăugate brute (VAB) și o contribuție de -2,5 p.p. la diminuarea PIB. Descreșterea producției globale agricole a fost determinată atât de scăderea producției vegetale (porumb, grâu, floarea soarelui, fructe, nuci și pomușoare, cartofi etc.), precum și a producției animaliere. În rezultat, ponderea agriculturii s-a micșorat până la 8,1% din PIB, de la circa 11% în medie în ultimul deceniu (Figura 5).

47. Fiind puternic influențat de majorarea costurilor de producție în contextul scumpirii materiilor prime și a resurselor energetice și de perturbarea/blocarea lanțurilor de aprovizionare, sectorul industrial a fost în descreștere în anul 2022. Producția industrială a scăzut cu 5,1% în 2022. Industria prelucrătoare a fost ramura cea mai afectată de consecințele războiului (-4,5%), producând cel mai mare impact negativ asupra sectorului, iar printre industriile care au înregistrat cele mai mari pierderi au fost industria componentelor auto (-60%), fabricarea mobilei (-30%), industria construcțiilor metalice și a produselor din metal (-15%), fabricarea articolelor din beton, ciment și ipsos (-19%), repararea, întreținerea și instalarea mașinilor și echipamentelor, în special articolelor fabricate din metal (-23%), fabricarea cimentului, varului și ipsosului etc. Totodată, au fost în diminuare și celelalte subramuri industriale: sectorul energetic s-a diminuat cu 8,4%, fiind influențat de creșterea prețurilor la energie și resurse energetice, iar industria extractivă, în contextul scăderii activității din domeniul construcțiilor, a scăzut cu 4,9%. Prin urmare, sectorul industrial a sustras 1,4 p.p. din evoluția PIB.

48. Cererea pentru serviciile de construcții a descrescut, fiind influențată de incertitudinea majoră în contextul conflictului armat din țara vecină, menținerea în creștere a prețurilor la materialele de construcții (+19,1% în anul 2022) și limitările

bugetare. În rezultat, VAB creată de activitatea de construcții s-a diminuat cu 9,7% și a sustras 0,8 p.p. din evoluția PIB. Ponderea acestui sector în PIB s-a redus până la 7,6%, de la o medie de 8,6% în ultimii șase ani, perioadă în care sectorul construcțiilor a înregistrat o creștere reală de 15,5% cumulativ, cele mai mari creșteri fiind înregistrate în anii 2018 (+17,5%) și 2019 (+13,6%), creșteri datorate investițiilor în clădiri și în infrastructura drumurilor (Figurile nr. 4 și nr. 5).

49. Totodată, de menționat că un factor stimulator pentru aceste evoluții a fost și implementarea Programului de stat "Prima casă", lansat în anul 2018. În rezultat, intensificarea activității investiționale a determinat majorarea numărului populației ocupate în sector: de la 48,3 mii persoane în 2016 până la 65,1 mii persoane în 2021 (sau de la 5,8% la 7,7% în total).

50. Totodată, în anul 2022 a descrescut VAB în sectoarele: alte activități de servicii (-16,1%), activități ale gospodăriilor casnice în calitate de angajator de personal casnic (-10,7%), servicii administrative și de suport (-8,7%), transport și depozitare (-7,5%), activitățile profesionale, științifice și tehnice (-7,3%), artă, activități de recreere și de agrement (-5,2%), comerț intern (-3,3%), servicii care au generat o contribuție de -1,3 p.p. la PIB.

51. Totuși, s-au evidențiat unele activități economice care, în pofida crizelor multiple, au fost în creștere și au atenuat diminuarea PIB în anul 2022, printre care se evidențiază: **activități de cazare și alimentație publică** (+44%), **activități financiare și asigurări** (+22%), **învățământ** (+9,6%), **sectorul imobiliar** (+8%), **informații și comunicații** (+5,7%), **sănătate și asistență socială** (+3,7%), creșteri ce se datorează în mare măsură prezenței și consumului refugiaților ucraineni pe teritoriul țării noastre.

52. Diminuarea cererii interne a contribuit cu -3,2 p.p. la dinamica PIB în anul 2022, fiind explicată în mare măsură de reducerea consumului privat (-4,8%). Factorii de bază care au diminuat consumul sunt aceiași: creșterea galopantă a prețurilor, erodarea veniturilor disponibile ale populației și înrăutățirea condițiilor de creditare în contextul înăsprii politicii monetare.

Figura 7. Dinamica PIB pe utilizări și contribuția principalelor componente în anii 2017-2022, p.p.

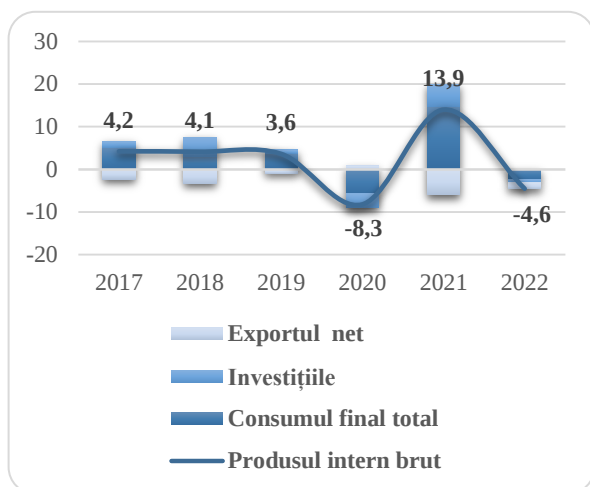

Figura 8. Structura PIB pe utilizări în anii 2017-2022, %

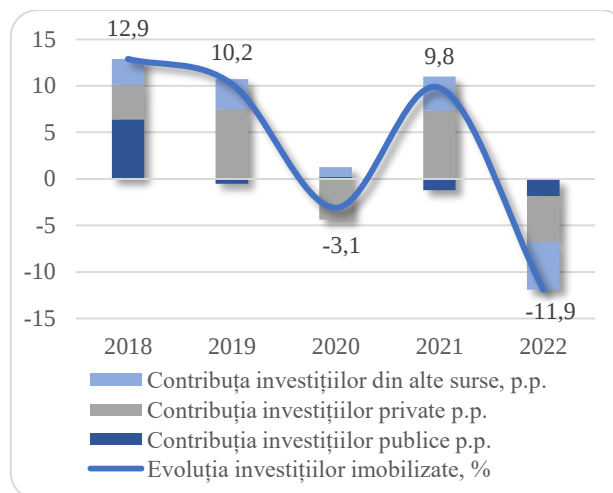
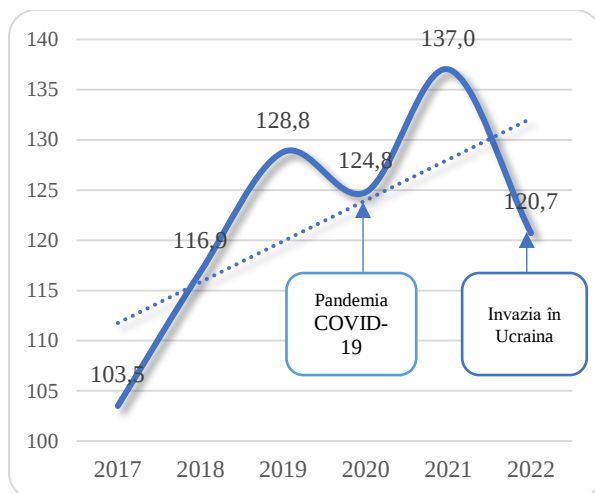
Sursă: Biroul Național de Statistică

53. **Activitatea investițională** s-a diminuat cu 6,8% în anul 2022. Cu o pondere de 22,7% în PIB, formarea brută de capital fix a influențat negativ PIB cu -1,7 p.p. Un impact substanțial a fost generat de investițiile în construcții, care s-au diminuat cu 9,9%. Limitările bugetare, înrăutățirea condițiilor de creditare și incertitudinile majore cu care se confruntă economia sunt factorii de bază care descurajează investițiile.

54. În perioada 2017-2022 investițiile în active imobilizate au crescut cumulativ cu 20,7%, rata medie de creștere constituind 3,6%. Extinderea activității Zonelor Economice Libere și realizarea proiectelor investiționale în infrastructura publică au fost factorii de bază care au influențat creșterea investițiilor. Totodată, în această perioadă investițiile au fost afectate de 2 șocuri puternice: pandemia COVID-19 din anul 2020 și invazia Rusiei în Ucraina din 2022 (Figura 9).

Figura 9. Evoluția investițiilor în active imobilizate, % față de anul 2016

Figura 10. Evoluția volumului investițiilor în anii 2018-2022, %

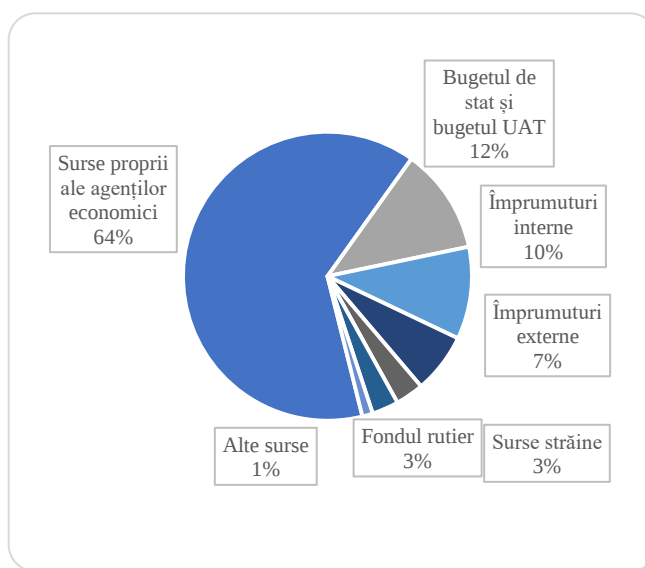
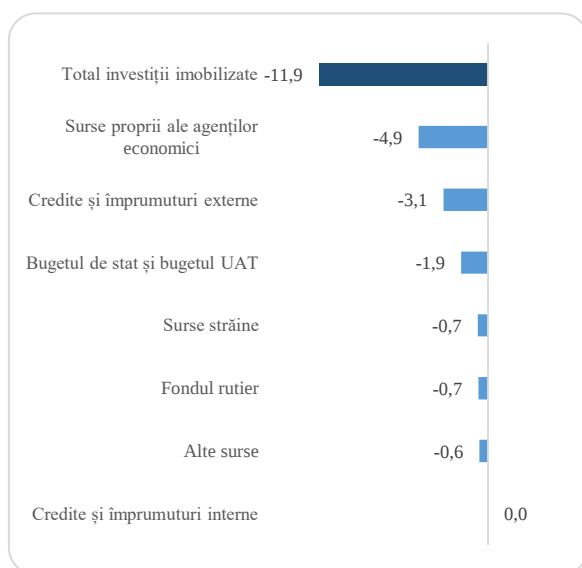
Sursă: Biroul Național de Statistică, calculele MDED

55. În anul 2022 volumul investițiilor în active imobilizate a scăzut cu 11,9%, fiind afectat de presiunile create de criza resurselor energetice, incertitudinile în rândul investitorilor create de războiul din țara vecină, precum și scumpirea surselor de creditare, determinată de politica monetară antiinflaționistă. Ponderea investițiilor în PIB a scăzut până la 13,5%, comparativ cu 14,6% în 2021.

56. Descreștere au înregistrat investițiile finanțate din toate sursele, în special, din sursele proprii ale agenților economici. Cu o pondere de circa 64% în total, acestea s-au diminuat cu 8%, contribuind cu circa -5 p.p. la diminuarea totală a investițiilor. Investițiile publice (12% din total) s-au diminuat cu 15,2%, fiind constrânse de criza energetică și valul de refugiați din Ucraina, care au pus presiuni asupra resurselor bugetare (Figurile nr. 10 - 12).

Figura 11. Sursele de finanțare ale investițiilor după contribuția acestora la evoluția investițiilor, în anul 2022
(p.p., + influență pozitivă; - influență negativă)

Figura 12. Structura investițiilor după sursele de finanțare în anul 2022, %

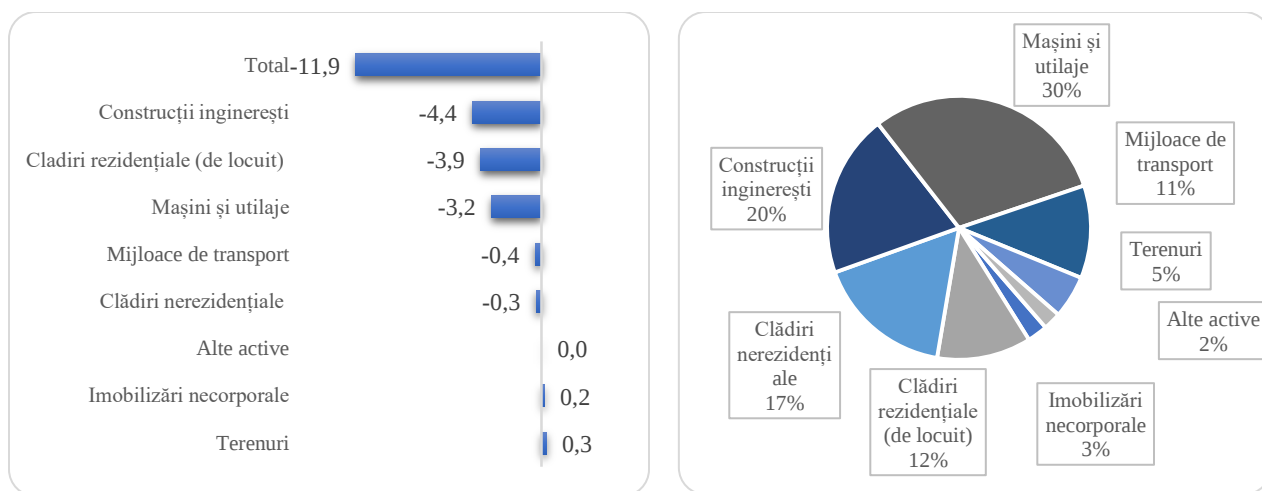
Sursă: Biroul Național de Statistică, calculele MDED

57. Împrumuturile externe (7% în total) sunt o sursă importantă de finanțare a investițiilor în infrastructura publică, acestea diminuându-se cu 34,6% în anul 2022. Au scăzut esențial și investițiile străine (-20,4%), fiind afectate de războiul din țara vecină. Investițiile finanțate din alte surse (fondul rutier, fondul ecologic, alte surse) s-au diminuat cu 25,5%. Doar investițiile finanțate din credite și împrumuturile interne (10% din total) au înregistrat o creștere neesențială de 0,3%, dar temperându-și semnificativ creșterea comparativ cu perioadele precedente.

58. S-au micșorat investițiile în majoritatea mijloacelor fixe, doar investițiile în terenuri și imobilizări necorporale au înregistrat creșteri de 7% și 8,7%. Investițiile în construcții, cu o pondere de 48% din volumul total, s-au diminuat cu 17,3%. Au scăzut investițiile în toate tipurile de construcții, însă cel mai semnificativ au scăzut investițiile în construcțiile rezidențiale (-28,2%), afectate de scumpirea creditelor pentru procurarea imobilului, și investițiile în construcțiile ingineresti (-20,7%), fiind finanțate atât din surse publice, cât și din împrumuturile organizațiilor internaționale. *Investițiile în mașini și utilaje*, care au o importanță semnificativă pentru dezvoltarea sectorului real al economiei, s-au micșorat cu 10,2%. De asemenea, au scăzut investițiile în mijloace de transport (-3,2%) și în alte mijloace fixe (-5,3%) (Figurile 13 și 14).

Figura 13. Gradul de influență asupra evoluției investițiilor pe tipuri de active, 2022
(+ influență pozitivă; - influență negativă)

Figura 14. Structura investițiilor după tipuri de active în anul 2022, %

Sursă: Biroul Național de Statistică, calculele MDED

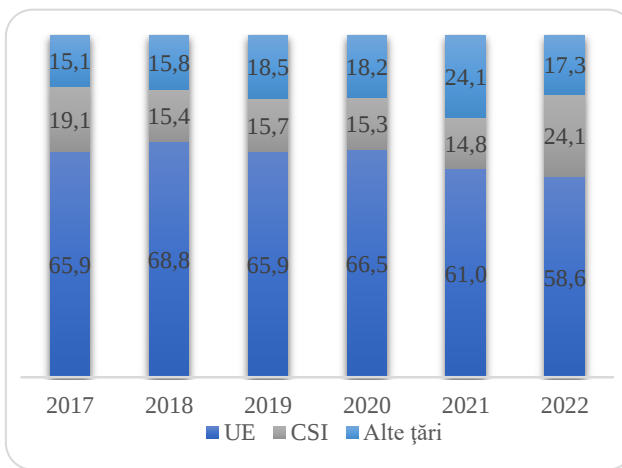
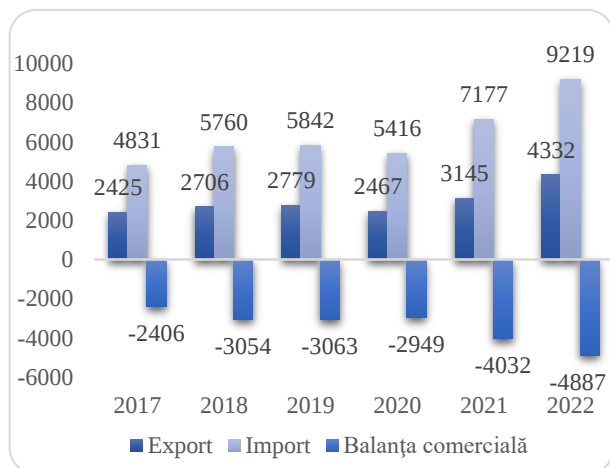
59. Distribuția geografică a investițiilor este foarte neuniformă. Majoritatea investițiilor (64%) au fost concentrate în municipiul Chișinău, câte 13% - în zonele Nord și Centru, 10% - în zona de Sud, inclusiv UTA Găgăuzia.

60. **Exportul net** a contribuit negativ la evoluția PIB și a sustras 1,4 p.p. din creștere în anul 2022 - consecință a creșterii volumului exporturilor de bunuri și servicii cu 30%, pe fundalul majorării volumului importurilor cu 18%.

61. În ultimii șase ani (2017-2022) comerțul internațional cu mărfuri a avut un trend ascendent, exporturile crescând de 2 ori, cu un ritm mediu de 14,5% anual, în timp ce importurile au cumulat o creștere de 2,3 ori, majorându-se în medie cu 15,8% anual (Figurile 15 și 16). Anul 2020 a fost unicul an în care au scăzut atât exporturile, cât și importurile, urmare restricțiilor impuse pentru combaterea răspândirii pandemiei COVID-19, ce au condus la reducerea semnificativă a cererii din partea principalelor țări-partenere ale RM, precum și perturbării lanțurilor valorice globale. Aceste efecte au fost aprofundate de condițiile climatice nefavorabile, care au determinat scăderea semnificativă a producției agricole.

Figura 15. Evoluția comerțului exterior în anii 2017-2022, mil. dolari SUA

Figura 16. Ponderea grupelor de țări în exporturile RM în anii 2017-2022, %

Sursă: Biroul Național de Statistică, calculele MDED

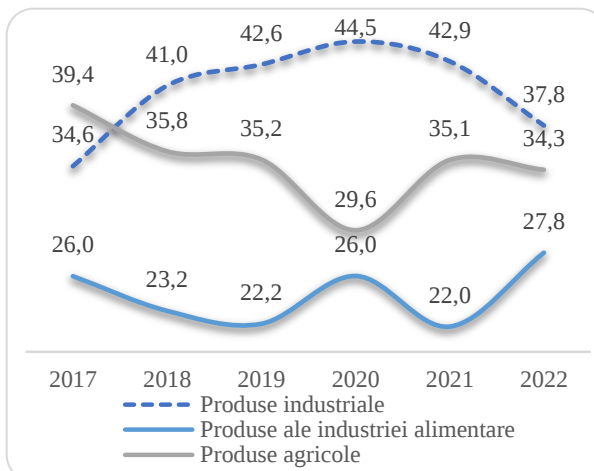
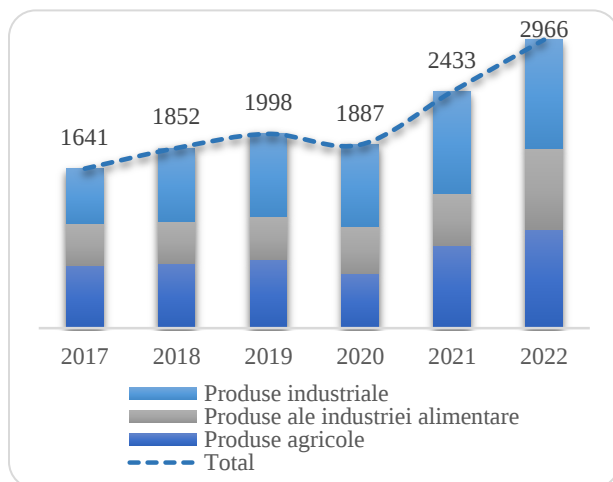
62. În **structura exporturilor** autohtone predomină bunurile agricole neprocesate și ale industriei alimentare și de procesare (circa 60%), în timp ce ponderea bunurilor industriale (exclusiv produse ale industriei alimentare) - circa 40% în medie (Figurile 17 și 18). În perioada 2017-2022, volumul bunurilor industriale exportate a crescut în medie cu 17% pe an. Cele mai accentuate creșteri au fost înregistrate în anii 2017-2019 și se datorează dezvoltării intense a ramurii de producere a componentelor auto, producția căreia a ajuns să dețină 21% în volumul total al exporturilor în anul 2019 – cel mai rezultativ an pentru acest subsector al industriei prelucrătoare. Totuși, în structura exporturilor industriale predomină produsele prelucrate - îmbrăcăminte și cabluri asamblate - avantajul competitiv fiind forța de muncă ieftină. În ultimii ani acest avantaj dispare gradual, fapt confirmat prin diminuarea continuă a ponderii acestor categorii în total export.

63. Creșterea mai intensă a exporturilor cu valoare adăugată redusă, precum producția de componente auto, reduce competitivitatea economiei naționale și nu asigură o creștere economică calitativă.

Figura 17. Evoluția exporturilor autohtone dezagregate pe principalele grupe economice, mil.

Figura 18. Ponderea principalelor grupe de mărfuri în valoarea totală a exporturilor, %

dolari SUA

Sursă: International Trade Center

<https://intracen.org/>

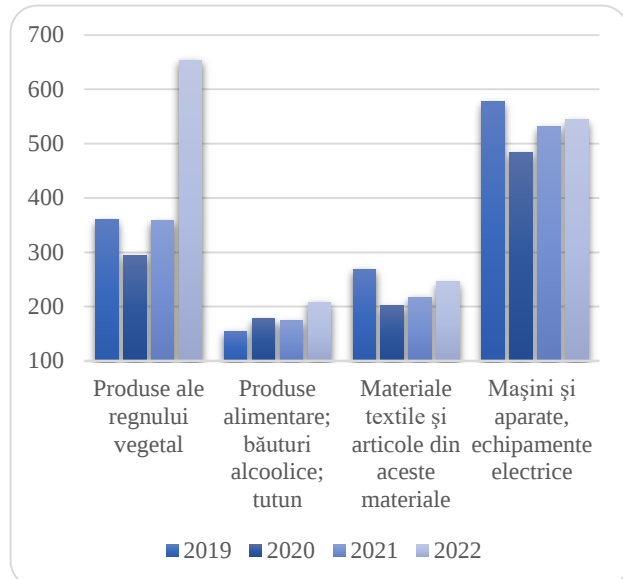
64. **Țările UE** reprezintă cel mai important partener comercial al țării noastre în evoluția exporturilor (Figura 16). Un factor stimulator care a accelerat comerțul internațional este intrarea în vigoare în anul 2014 a Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, inclusiv constituirea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA). Eliminarea barierelor tarifare și non-tarifare din calea comerțului dintre Republica Moldova și țările Uniunii Europene, a condus la intensificarea relațiilor comerciale și economice bilaterale, valoarea exporturilor majorându-se de circa 1,9 ori în perioada 2017-2022. Astfel, țările UE continuă să reprezinte principalul partener economic al Republicii Moldova, ponderea acestora depășind 60% în structura exporturilor, cu excepția anului 2022 (58,6%), și își mențin poziția dominantă până în prezent (65,4% în anul 2023).

65. Aproximativ un sfert din exporturile către UE revine exporturilor de *produse ale regnului vegetal*, principalele fiind cereale, semințe oleaginoase și fructe (Figura 19). Sub 10% - produsele *industriei alimentare*, inclusiv băuturile. În scădere constantă în ultimii trei ani, ponderea *mașinilor și aparatelor electrice* în total export către țările UE de la 31% în anul 2019 a atins nivelul de 21% în anul 2022. Majoritatea au reprezentat-o componentele pentru industria auto, asamblate în Republica Moldova. Ponderea *materialelor textile și a articolelor din aceste materiale* exportate în UE s-a diminuat de la 17% în anul 2017 la 10% în anul 2022, în mare parte spre Germania și Italia.

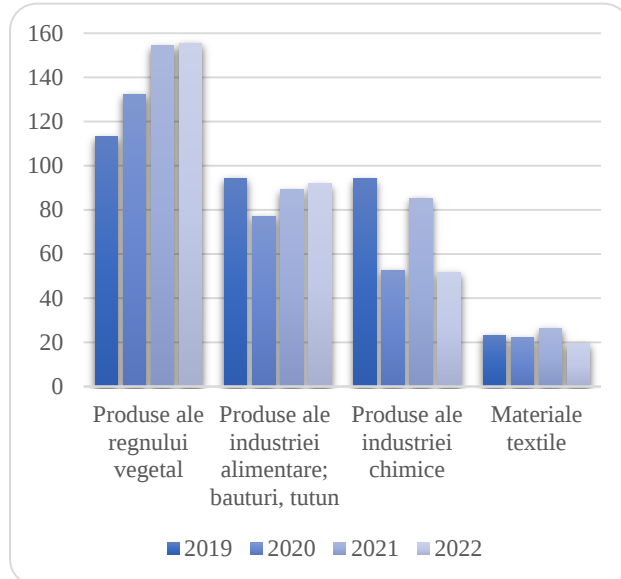
Figura 19. Evoluția exportului principalelor grupe de

Figura 20. Evoluția exportului principalelor grupe de

mărfuri spre țările UE în anii 2019-2022, mil. dolari

mărfuri spre țările CSI în anii 2019-2022, mil. dolari

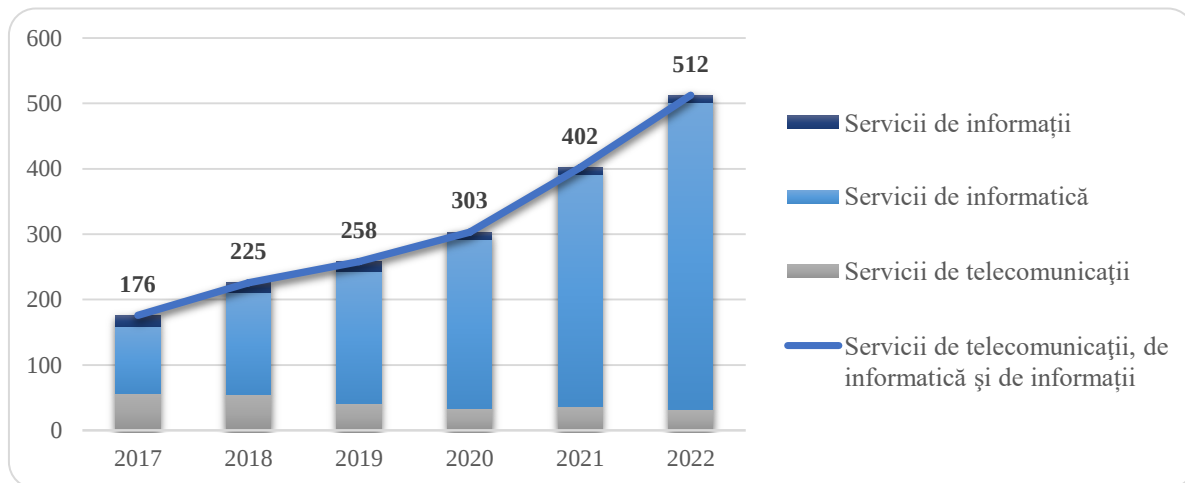
Sursă: Biroul Național de Statistică, calculele MDDE

66. **Exporturile** spre țările CSI pe parcursul anilor 2017-2021 au constituit circa 15% din total, iar în anul 2022, urmare sporirii exporturilor de *produse minerale* (reexporturi), ponderea CSI în total exporturi a ajuns până la 24%. Principalele produse exportate spre CSI au fost *produsele regnului vegetal*, ponderea cărora a fost în creștere pe parcursul anilor 2017 – 2021, în medie pe an constituind 29%, iar în anul 2022 acestea au constituit doar 14,9%. În cadrul acestei secțiuni de mărfuri ponderea cea mai mare (83%) i-a revenit exporturilor de fructe comestibile și nuci. Exportul de produse ale *industriei chimice* a variat în intervalul 14% - 21%, iar în anul 2022 a scăzut până la circa 5%. Din acestea, produsele farmaceutice au format circa 86%. *Materialele textile* au înregistrat scădere constantă, de la 11,5% din total în anul 2017 până la 1,9% în anul 2022 (Figura 20).

67. Printre **statele non-UE** cea mai importantă destinație de export a devenit **Ucraina**, cu 17% din totalul exporturilor Republicii Moldova în anul 2022. Totuși, această creștere e temporară și se datorează reexportului de combustibili minerali. Excluzând din calcul categoria respectivă, Ucraina este devansată de Federația Rusă, care și-a înjumătățit ponderea în total export, de la 10,5% în anul 2017 la 4,4% în anul 2022, determinată de reducerea valorii exporturilor cu 31% comparativ cu anul 2021. Scăderea respectivă a fost cauzată în principal de diminuarea valorii exportului de produse farmaceutice. Alte produse cu pondere înaltă, precum fructele și băuturile, s-au menținut practic la nivelul anului 2021. Scăderea ușoară înregistrată de exportul către Rusia a fost compensată de creșterea exportului către Belarus (+20%) și Ucraina (+34%, excluzând combustibilii minerali). Dintre alte destinații de export importante e de menționat Turcia, cu o pondere de 7% din total, în scădere cu 3 p.p. comparativ cu anul 2021.

68. **Exportul de servicii** aproape că s-a dublat în perioada 2017-2022, grație creșterii de peste 4 ori a exportului de servicii de informatică. Acest sector a avut cea mai dinamică creștere în ultimii ani, devenind cea mai mare ramură exportatoare a Republicii Moldova (Figura 21). În timp ce alte ramuri de export au suferit în ultima perioadă, inclusiv din cauza invaziei Federației Ruse în Ucraina, sectorul IT beneficiază de investiții, deoarece prezintă un risc mai scăzut. Totodată, acest sector a devenit cel mai competitiv din punct de vedere al salariilor și cel mai dinamic după numărul de salariați. Creșterea impunătoare a exportului de servicii de informatică se datorează în mare parte regimului fiscal preferențial existent în parcul pentru tehnologia informației - Moldova Innovation Technology Park, care și-a început activitatea în ianuarie 2018, fiind o platformă creată de Guvern pentru stimularea investițiilor și dezvoltarea afacerilor IT, cercetare-dezvoltare și inovare digitală. „Moldova IT Park” oferă un șir de avantaje și stimulente: model de impozitare simplificată, regim de operare virtual, o listă extinsă de activități IT și activități conexe eligibile (dezvoltare software, servicii IT, grafică și design digital, cercetare și dezvoltare, proiecte educaționale), interacțiune simplificată cu autoritățile publice, precum și posibilități de a atrage specialiști străini pe perioada îndelungată prin „IT visa”.

Figura 21. Exportul serviciilor de telecomunicații, informatică și informații în anii 2017-2022, mil. dolari

Sursă: Banca Națională a Moldovei

69. **Importul de mărfuri** pe parcursul anilor 2017-2022 s-a majorat de 2,3 ori și este dominat de produse minerale, mașini și aparate, echipamente electrice, produse chimice, mijloace de transport, produse alimentare, băuturi și tutun, produse textile (ponderea cumulativă medie anuală constituind circa 66% din total). Ponderea grupurilor de produse în total importuri a rămas aproape constantă în ultimii șase ani, cu excepția combustibililor minerali, care și-au dublat ponderea în anul 2022, fapt ce se datorează în mare parte reexporturilor spre Ucraina.

70. O pondere semnificativă în total importuri revine secțiunii de mărfuri *mașini și aparate, echipamente electrice și părți ale acestora* (media anuală de 18% în perioada 2017-2021), care s-a majorat constant pe parcursul acestor ani, creștere determinată în mare măsură de necesitatea importului de materie primă pentru sectorul industriei componentelor auto, localizate preponderent în cadrul Zonelor Economice Libere. În anul 2022 ponderea acestei secțiuni de mărfuri a fost în diminuare și a constituit 15,3%. *Produsele minerale*, fiind constituite aproape în totalitate de combustibili minerali, au format în mediu pe an circa 15% din totalul importului anilor 2017-2021, excepție anul 2022 (28,3%), determinate de importurile masive din India, direcționate în general spre Ucraina. În anul 2023 importurile de combustibili minerali au scăzut din intensitate și au format 23,2% din total. Circa 11% din total importuri au constituit *produsele chimice*, în creștere pe parcursul anilor 2017-2022, din care jumătate au format *produsele farmaceutice și îngrășămintele minerale*. De asemenea, și secțiunea *materiale textile și articole din acestea* a fost în permanentă creștere în perioada vizată.

Figura 22. Ponderea grupelor de țări în importurile RM în anii 2017-2022, %

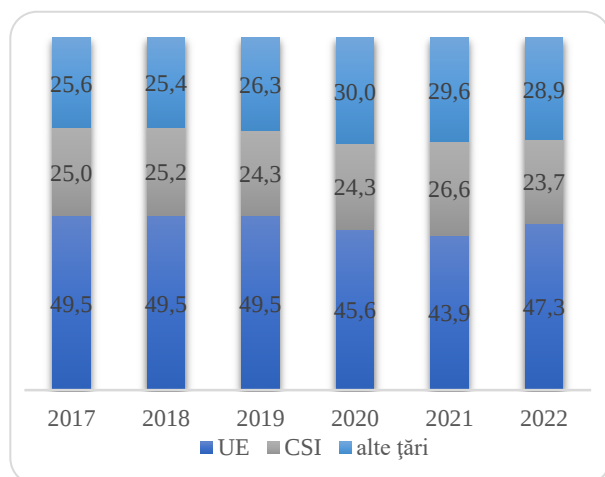
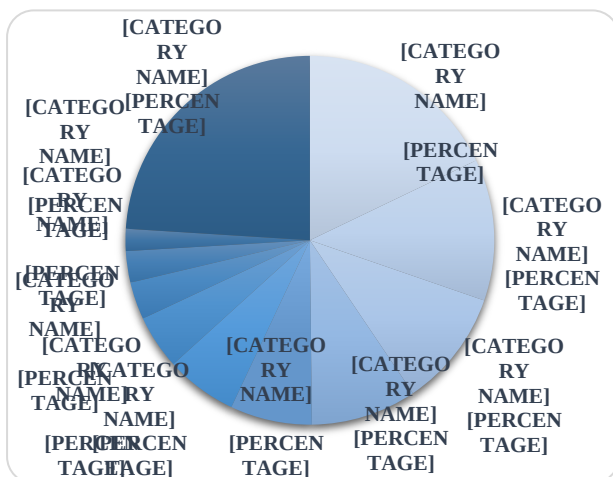

Figura 23. Principalele țări partenere în derularea importurilor în anul 2022, %

Sursă: Biroul Național de Statistică

71. Circa jumătate din importuri provin din țările Uniunii Europene (Figura 22). Totuși, spre deosebire de exporturi, ponderea acestora este constantă și variază în jur de aproape 50% în anii 2017-2019. În anii de pandemie 2020-2021 ponderea țărilor UE s-a diminuat în favoarea grupului de țări "Celelalte țări ale lumii", ca urmare a extinderii geografice a importurilor, precum și grupului de țări CSI, ca impact al creșterii valorii produselor minerale. Totuși, importurile din UE își mențin poziția dominantă până în prezent (48,3% în anul 2023). Importurile din țările UE provin preponderent din șase țări: România, Germania, Italia, Polonia, Ungaria și Franța (Figura 23).

72. Dacă în anii 2017-2021 principala grupă de mărfuri importate a fost mașini și aparate, echipamente electrice (18% media pe an), în anul 2022 sunt produsele minerale (32% din total). Cu 83%, România este principala țară din care importăm produse minerale, după care urmează Grecia (10%) și Bulgaria (5%). A treia secțiune - produse ale industriei chimice - constituie circa 14% din importurile din UE, din care produselor farmaceutice le revin circa 45% în perioada 2017-2019, iar în anul 2022 diminuându-se până la 37%. Printre principalele țări de origine a produselor farmaceutice se evidențiază: Germania, Italia, România, Slovenia și Franța. Circa 8% constituie grupul vehicule, fiind practic constant în ultimii 6 ani (Figura 24).

73. Importurile din UE au sporit concurența pe piață, a determinat companiile să se modernizeze, să implementeze tehnologii noi, să îmbunătățească calitatea produselor, să echilibreze deficitul resimțit pe piață și să stimuleze dezvoltarea ulterioară a companiilor locale.

Figura 24. Evoluția importului principalelor grupe de mărfuri din țările UE în anii 2019-2022, mil. dolari

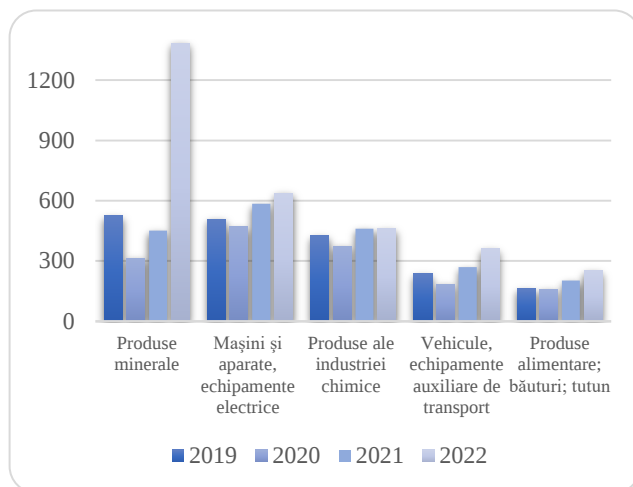
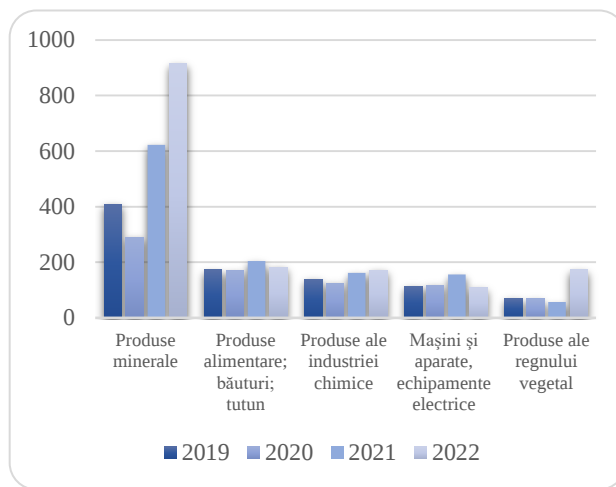

Figura 25. Evoluția importului principalelor grupe de mărfuri din țările CSI în anii 2019-2022, mil. dolari

Sursă: Biroul Național de Statistică

74. **Importurile din țările CSI** au crescut mai lent comparativ cu cele din UE. Cu o pondere de circa 25% din total, s-au majorat în perioada 2017-2022 de 1,8 ori. Această evoluție s-a datorat în mare parte *produselor minerale*, care pe parcursul anilor 2017-2021 au avut o pondere medie anuală de circa 29% din total importuri. În anul 2022, prețurile înalte au condus la majorarea valorii de circa 1,5 ori comparativ cu anul precedent, determinând respectiv și creșterea ponderii produselor minerale până la 42% din total (Figura 25). Principalele țări exportatoare în Republica Moldova sunt Federația Rusă (12%) și Ucraina (9%) (Figura 23).

75. În anul 2022 presiunile inflaționiste externe, accentuate de războiul din țara vecină și situația extrem de complicată din regiune, majorarea constantă a costurilor de producție, perturbarea/stoparea lanțurilor logistice sunt factorii de bază

care au pus presiune asupra prețurilor de consum interne. **Rata inflației** anuală a constituit 30,2% în anul 2022, depășind semnificativ limita superioară a intervalului de variație al țintei inflației stabilite de Banca Națională a Moldovei (5% +/- 1,5%) (Figura 26). Creșterea prețurilor la produsele alimentare (ouă, zahăr, legume, fructe, cartofi, produse de morărit și de panificație, unt, carne etc.) și a tarifelor la servicii (energia electrică, transportul de pasageri, gazele naturale) au fost principalii factori care au menținut inflația pe un trend crescător (Figura 27).

76. Pentru a atenua presiunile inflaționiste, BNM a început să aplice măsuri de politică restrictivă, majorând treptat rata de bază de la 3,65% în luna august 2021 până la 21,5% în luna noiembrie 2022. Aceste măsuri, precum și încetinirea bruscă a creșterii economice globale și materializarea riscurilor de intrare în recesiune globală au temperat presiunile asupra prețurilor. Astfel, începând cu luna noiembrie 2022 inflația a început să scadă, ajungând gradual la 5,5% în luna noiembrie 2023.

Figura 26. Dinamica ratei anuale a inflației, %

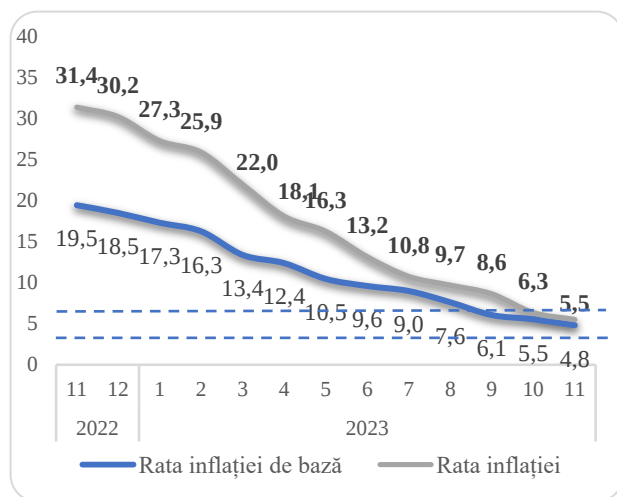
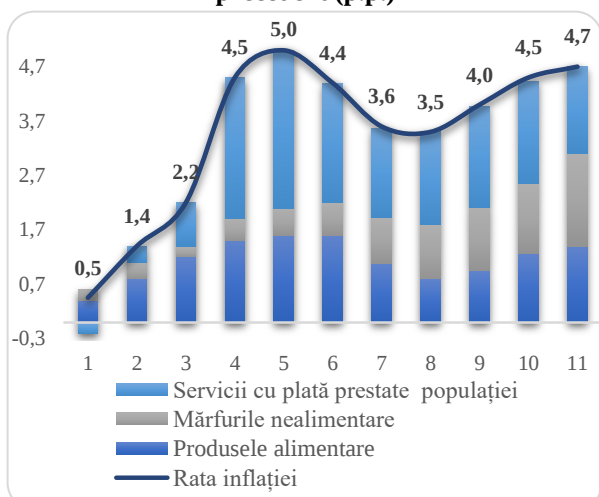

Figura 27. Contribuția principalelor componente la rata inflației față de decembrie a anului precedent (p.p.)

Sursă: Biroul Național de Statistică

77. Factorii ce au influențat creșterea prețurilor sunt preponderent de natură externă. După majorarea prețurilor la resursele energetice și materia primă din primul semestru 2022, provocată de revenirea economiei globale după pandemie și conflictul militar din Ucraina, încetinirea bruscă a creșterii economice globale și materializarea riscurilor de intrare în recesiune globală au temperat presiunile asupra prețurilor. Conform datelor Băncii Mondiale, în luna decembrie 2022 prețul la resursele energetice a scăzut cu 24,6% față de iunie 2022 (atunci când a fost atins cel mai înalt nivel al prețurilor), materia primă agricolă (exclusiv lemn) – cu 19,7%, la produsele alimentare (exclusiv băuturi) – cu 10,6% (din care cereale – cu 8,9%), la metale comune cu 5,7%, metale prețioase – cu 0,5%. Conform raportului Băncii Mondiale "Global Economic Prospects" (ediția din iunie 2023), prețurile pentru

majoritatea bunurilor vor scădea în anul 2024, dar vor rămâne peste nivelul mediu înregistrat în anii pre-pandemici (2015-2019).

78. În perioada 2017-2021 salariile nete au crescut cu 10-15% anual, mult peste nivelul inflației. În lipsa unei creșteri corespunzătoare a productivității, ponderea cheltuielilor salariale în formarea prețurilor a crescut în perioada respectivă din contul diminuării ratei profitului. Creșterea prețurilor la materia primă și resurse energetice importate, în condițiile unor venituri mai mari ale populației, a servit drept imbold pentru companiile locale să majoreze prețurile în anul 2022, inclusiv pentru a compensa creșterea nejustificată a salariilor, nu doar cea a prețului la resurse energetice și materii prime.

Secțiunea 3.

Mediul de afaceri

Subsecțiunea 1. Demografia întreprinderilor

79. În anul 2021 în Republica Moldova existau 39 mii de întreprinderi ce raportau la BNS și angajau aproape 400 mii de persoane. Indicatorul nu include întreprinderile din sectorul agricol. Alte 14 mii de întreprinderi erau înregistrate, însă nu raportau la BNS, fiind considerate ca inactive. În perioada 2017-2021 numărul de întreprinderi raportoare a crescut în mediu cu 3.3% anual.

80. Circa 42% dintre numărul de întreprinderi raportoare și 30% din numărul de angajați la întreprinderi activau în comerț. Alte 10% din întreprinderi și 25% din angajații din întreprinderi activau în domeniul de producție.

81. Puțin peste 60% din întreprinderile active au mai mult de șapte ani de la fondare. Rata de supraviețuire a întreprinderilor nou-create e relativ joasă. În anul 2021 doar 47.7% erau active după primul an de la creare și 44.5% - după al doilea. După criteriul regional, cea mai scăzută rată a fost înregistrată la Sud (31.2 și 30.8%) și la Nord (33.9 și 33.4%), cea mai înaltă - în municipiul Chișinău (54.8 și 49.7%). Spre deosebire de întreprinderile cu capital local, cele cu proprietate mixtă și străină au avut o rată de supraviețuire după doi ani sub 30%.

82. Cea mai redusă rată de supraviețuire după doi ani au avut-o în 2021 întreprinderile ce practicau activități de cazare și de alimentație publică, activități financiare și de asigurări, tranzacții imobiliare. Activitățile cu cea mai mare rată de supraviețuire sunt informațiile și comunicațiile și transporturile și depozitarea. Întreprinderile producătoare au avut, de asemenea, o rată joasă, însă cauza a fost diferită. Spre deosebire de celelalte sectoare, întreprinderile producătoare și-au mărit rata în anul doi comparativ cu anul unu. Metodologia de calcul presupune că doar întreprinderile raportoare sunt considerate active, iar întreprinderile de producere au nevoie de mai mult timp pentru a-și seta activitățile și unele nu raportează la BNS dacă n-au activitate.

83. Distribuția geografică a întreprinderilor este foarte neuniformă. Majoritatea celor active (62.5%) sunt înregistrate în mun. Chișinău, alte 15.9% - în regiunea de dezvoltare Centru, Nord – 13.0%, Sud – 5.4% și 3.1% - în UTA Găgăuzia. Aproape $\frac{3}{4}$ din numărul total al întreprinderilor active se află în mun. Chișinău și în raioanele vecine.

84. Din numărul total de întreprinderi, inclusiv pasive, conform Legislației RM, în anul 2022 circa 0.8% erau întreprinderi mari, 1.9% - întreprinderi medii, 9.6% - întreprinderi mici și 87.7% - întreprinderi micro. Față de anul 2021 a scăzut numărul companiilor mari, mijlocii și mici, crescând substanțial numărul întreprinderilor micro.

85. Întreprinderile de stat (ÎS) domină sectoarele productive ale economiei, dar suferă de niveluri de productivitate semnificativ mai scăzute decât firmele private care desfășoară activități similare – și cu peste 80% mai mici decât firmele comparabile cu capital străin.

86. Numărul de întreprinderi active în Republica Moldova e foarte mic, comparativ cu alte țări europene: 15 la 1000 locuitori. În Albania sunt de trei ori mai multe întreprinderi, raportate la număr populație și se înregistrează anual de patru ori mai multe. În Bosnia și Herțegovina sunt 23 întreprinderi active la 1000 de locuitori, iar Macedonia de Nord - 34.

Subsecțiunea 2.

Reglementarea de stat a activității de întreprinzător

87. În ultimii ani s-au făcut eforturi substanțiale pentru a reduce din povara reglementării de stat asupra întreprinderilor, prin eliminarea multor autorizații care creau un mediu favorabil pentru acte de corupție. A fost eliminată necesitatea deținerii autorizației emise de autoritățile publice locale pentru activitățile de comerț. Pentru majoritatea întreprinderilor a fost eliminată necesitatea deținerii autorizațiilor sanitare. A fost redusă semnificativ lista de activități pentru care se solicită licențe.

88. A fost micșorat considerabil numărul organelor de control ce pot verifica întreprinderile. În multe cazuri au fost definite criterii care stabilesc dacă organul de control poate sau nu să verifice întreprinderea. Majoritatea verificărilor se fac conform planului, de regulă afișat online.

89. A fost micșorat termenul procedurilor de reglementare, în special pentru înregistrarea întreprinderii și acordarea autorizațiilor în construcții. A fost redus numărul de impozite achitate de către întreprinderi. A fost introdusă o procedură simplificată de rezolvare a disputelor de valoare mică în instanțele judecătorești.

Subsecțiunea 3.

Inovațiile și asimilarea noilor tehnologii

90. Întreprinderile din Republica Moldova au un grad foarte redus de asimilare a noilor tehnologii și de implementare a inovațiilor. Sunt câteva motive mai importante:

- 1) piața internă redusă, pentru care, în mod normal, nu poate fi atins efectul de scară;
- 2) costul redus al forței de muncă, ce face mai puțin atractivă investiția în tehnologii;
- 3) reticența față de investițiile în tehnologii, atunci când produsul poate fi făcut "pe genunchi".

91. Odată cu inițierea exporturilor către UE productivitatea a devenit unul din factorii acceleratori ai adoptării de tehnologii în cazul produselor prelucrate, agricole sau industriale, precum și necesitatea asigurării unui nivel de calitate constant și, uneori, termene restrânse de livrare.

92. Conform datelor BNS, în 2019-2020 circa 12.6% din întreprinderile incluse în sondaj erau inovatoare, inclusiv întreprinderi inovatoare de procese, produse și metode de lucru. Numărul a fost în continuă scădere în perioada 2015-2020. Studiul a cuprins doar întreprinderile din industrie și servicii.

93. Conform raportului Global Innovation Index 2022, publicat de WIPO, Republica Moldova se află pe locul 56 din cele 132 de țări analizate. Cea mai bună performanță o are țara la capitolul "Active intangibile" (locul 29), inclusiv mărci comerciale și proiecte tehnice, ca pondere în PIB. O performanță la fel bună o are la capitolul "Generarea de cunoștințe" (locul 33), inclusiv patente, ca pondere în PIB, "Creditare" (locul 33), în special ponderea microcreditării în PIB.

94. Cel mai jos Republica Moldova se situează la capitolul "Legături inovaționale" (locul 116), în special la aspecte ce țin de cooperarea universităților cu mediul de afaceri în materie de cercetare-dezvoltare și prezența clusterelor de dezvoltare a inovațiilor.

95. Creșterea valorii adăugate e dificilă fără aplicarea tehnologiilor avansate în business. Conform The Network Readiness Index, Moldova se afla în 2022 pe locul 119 din cele 131 de țări analizate la capitolul "Investiții în tehnologii noi". Conform raportului respectiv, Republica Moldova se află pe locul 74 la subiectul „Cercetare-dezvoltare efectuată de către întreprinderi” și pe locul 98 la "Investiții anuale în serviciile de telecomunicații".

96. Guvernul a întreprins unele măsuri de stimulare a investițiilor efectuate de către companii în tehnologii avansate, inclusiv prin finanțarea unei părți din costul proiectului, prin programul de re tehnologizare al ODA. Adoptarea tehnologiilor, depinde de comunicarea și colaborarea între instituțiile de cercetare-dezvoltare și sectorul privat, impulsivarea digitalizării interacțiunilor dintre stat și cetățean și crearea unei baze de competențe generale în domeniu la nivelul societății.

Subsecțiunea 4.

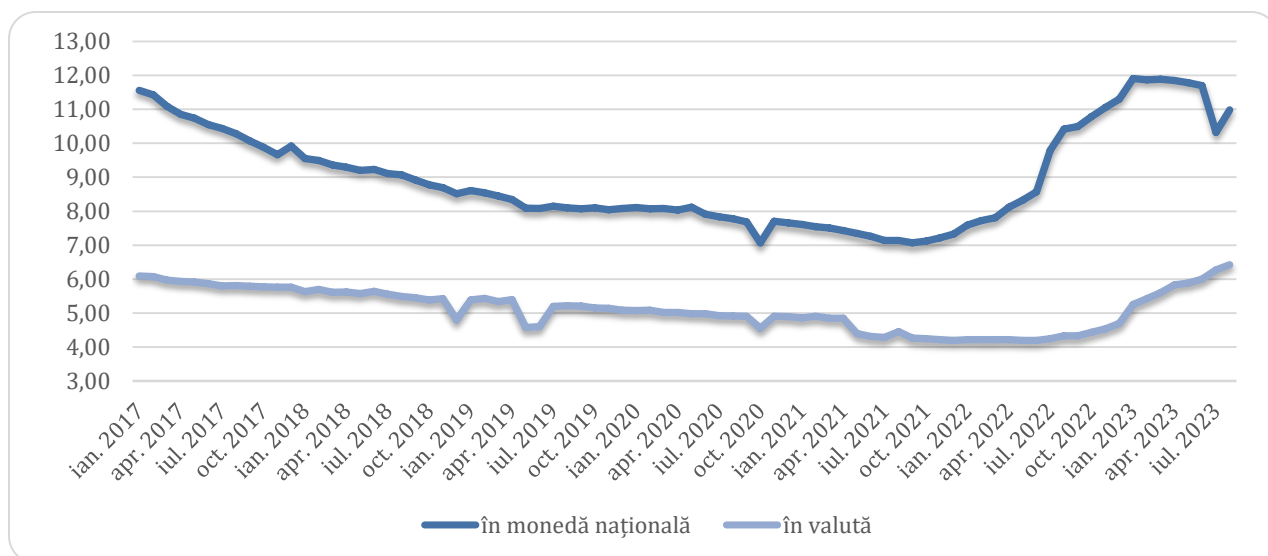
Finanțarea afacerilor

97. Cea mai răspândită formă de finanțare a afacerilor din surse împrumutate sunt creditele bancare. Conform situației din august 2023, din cele aproape 62 mlrd. lei acordate de către bănci debitorilor, puțin peste 60% reprezintă ponderea creditelor contractate de către persoanele juridice rezidente. Aproape jumătate dintre ele au fost acordate în Euro sau Dolari SUA.

98. Peste 40% din creditele acordate persoanelor juridice au fost oferite de către o singură bancă. Circa 86% din portofoliul de credite acordate persoanelor juridice rezidente era deținut de către cinci bănci.

99. Rata medie la credite acordate băncilor a fost determinată de politica BNM pe piața financiară, prin ajustarea ratei de bază. În perioada 2017-2021 rata medie la care întreprinderile puteau accesa credite a coborât de la 10% la 8%. În iulie 2021- noiembrie 2022, ca răspuns la presiunile inflaționiste în creștere, Banca Națională a Moldovei a promovat politica monetară restrictivă, majorând rata de bază de la 2,7% până la 21,5%, ceea ce, în final, au făcut creditele mai costisitoare. Din iunie 2021 până în martie 2023 rata lunară medie la credite bancare noi în moneda națională acordate persoanelor juridice (circa 60% din volumul total al creditelor acordate) a crescut continuu de la 8% este de la 14%. Rata medie la creditele în valută a crescut de la 4% în iulie 2021 până la 11% în septembrie 2023 (Figura 28).

Figura 28. Rata medie la creditele bancare, %

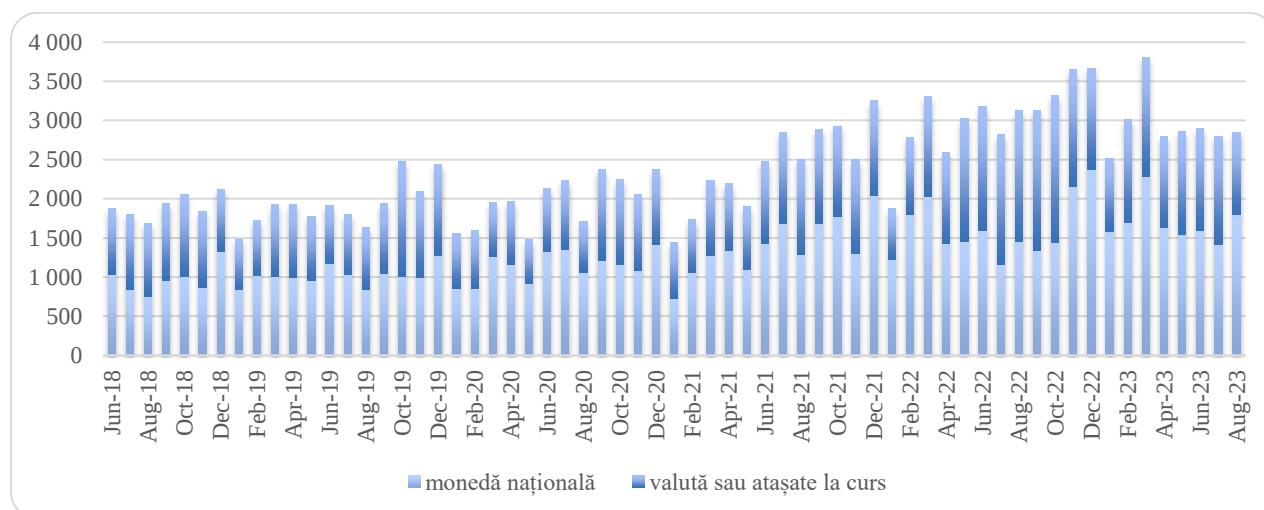

Sursa: Banca Națională a Moldovei

100. Rata bancară aplicată de către bănci a influențat volumul de credite solicitate, inclusiv cele de către întreprinderi. După creșterea ratei aplicate la creditele în monedă națională, în 2022 o bună parte din întreprinderile solicitante au migrat spre credite în valută și cele atașate la cursul valutei. Creșterea ratei dobânzii la creditele în valută înregistrată în anul 2023 a inversat procesul respectiv.

101. În 2022 volumul de credite acordate a cunoscut o creștere modestă, de doar 6%, acest fapt fiind cauzat de reducerea cu peste o treime a creditelor acordate persoanelor fizice (Figura 29). Efectul a fost rezultatul politicii promovate de către BNM de a reduce consumul în efortul de a menține inflația sub control. Suma contractată de către întreprinderi în 2022 a fost cu 26% mai mare decât în anul precedent. Efectul reducerii nivelului de credite acordate persoanelor fizice s-a făcut simțit în anul 2023, printr-o reducere a consumului și a investițiilor în construcții și în reparații de imobile.

Figura 29. Volumul lunar de credite noi acordate persoanelor juridice, mii lei

Sursa: Banca Națională a Moldovei

102. Piața de capital este subdezvoltată. Nu pot fi stabilite anumite tendințe, dat fiind faptul că media anuală a sumei tranzacțiilor e nerepresentativă în condițiile numărului foarte redus de tranzacții.

103. Creditarea nebancară a atins nivele comparabile cu cele ale creditării bancare. Conform situației de la 31 martie 2023, volumul creditelor nebancare acordate a atins nivelul de 11.8 mlrd. lei, din care peste o treime reprezenta portofoliul unei singure organizații de creditare nebancare. Leasingul financiar are o răspândire mult mai modestă, soldul la data respectivă fiind de 1.56 mlrd. lei. Numărul total al beneficiarilor creditării nebancare era de 373 mii, marea majoritate și ca număr, și ca volum de credite reprezentând persoanele fizice.

104. În a doua jumătate a anului 2022 - primul trimestru 2023, în urma înăsprii condițiilor de reglementare a pieței, sectorul a avut o creștere insesizabilă.

În condițiile implementării noilor cerințe, creditorii nebancari și-au orientat activitatea de creditare spre clienți persoane juridice, volumul fiind în creștere.

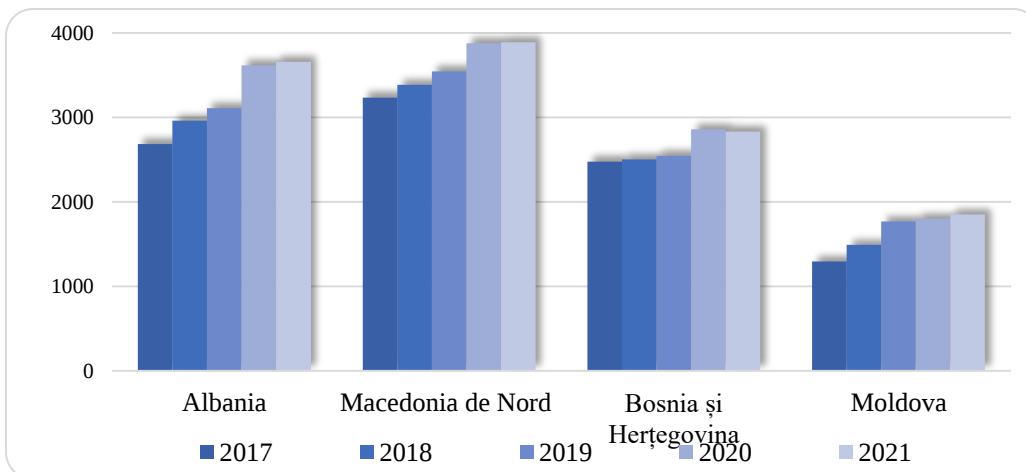
Subsecțiunea 5.

Investițiile străine - soluția pentru o creștere economică durabilă.

105. Investițiile străine directe (ISD) reprezintă un element important al dezvoltării economiei oricărei țări și a funcționării acesteia pe principiile economiei de piață, au o importanță majoră pentru consolidarea economiei țărilor în tranziție și integrarea acestei categorii de țări în economia mondială. Cu ajutorul ISD, are loc modernizarea economiilor naționale, în special a celor în tranziție, prin implementarea tehnologiilor avansate, know-how-urilor, utilajului cel mai performant, noilor standarde de calitate, prin trecerea la un tip superior de creștere economică.

106. Analiza comparativă cu celelalte țări candidate pentru aderarea la UE scoate în evidență o valoare destul de redusă a stocului ISD acumulat în Republica Moldova - de circa 2 mii dolari (pe locuitor) - ceea ce este mult mai puțin comparativ cu Albania, Macedonia de Nord și Bosnia și Herțegovina (Figura 30). Evoluția ISD în țările menționate sugerează o dependență a acestora mai degrabă de factori interni, decât externi. Conform studiului publicat anual de Compania de consultanță "KEARNEY", cei mai importanți factori care-i rețin pe investitori atunci când iau în calcul oportunitatea de a investi pe piețe emergente sau cele de vecinătate sunt instabilitatea politică, calitatea infrastructurii, lipsa talentelor instruite, capacitățile de inovare și absorbție a noilor tehnologii. Totodată, lipsa unor stimulente din partea guvernului, la fel ca volatilitatea macroeconomică se regăsesc printre preocupările de importanță redusă ale investitorilor.

Figura 30. Stocul ISD acumulat (pe locuitor) în Republica Moldova comparativ cu alte țări candidate în anii 2017-2021, dolari

107. Republica Moldova face parte din grupul de țări cu risc înalt pentru investitori (Raportul AM Best pentru anul 2022). Riscul economic este considerat ca fiind foarte înalt. Printre cele mai importante cauze sunt: dependența foarte mare de agricultură și de riscurile pe care le comportă, nivelul încă înalt al inflației și nivelul scăzut al PIB-ului pe locuitor. Riscul politic este de asemenea înalt, constrângerea principală fiind nivelul înalt de corupție. De asemenea, și riscul din sistemul financiar este accentuat, punctele cele mai slabe fiind sistemul de asigurări nereformant și piața de capital subdezvoltată.

108. Un mediu de afaceri instabil și impredictibil reduce atractivitatea țării ca destinație pentru investiții, locale și străine. Din păcate, un cadru juridic adecvat nu asigură neapărat un mediu de afaceri atractiv. Aplicarea defectuoasă a legilor și a altor reglementări de către reprezentanții organelor de stat, interpretarea subiectivă a reglementărilor ambigue de către aceștia și lipsa instituțiilor care ar proteja investitorii de abuzurile din exterior (stat, concurenți etc.) anulează efectul eforturilor depuse pentru a îmbunătăți cadrul de reglementare.

109. În anul 2022 intrările de capital sub formă de ISD au crescut semnificativ, depășind de 1,5 ori nivelul înregistrat în anul 2021 și cu 12,4% - nivelul din anul 2019 (perioada pre-criză). Totuși, această creștere s-a datorat, în mare măsură, profitului reinvestit (+1,9 ori) de către investitorii actuali (Figura 31). Poziția investițiilor străine directe la sfârșitul anului 2022 s-a apropiat de 5 mil. USD.

Figura 31. Intrările ISD pe instrumente, mil. dolari

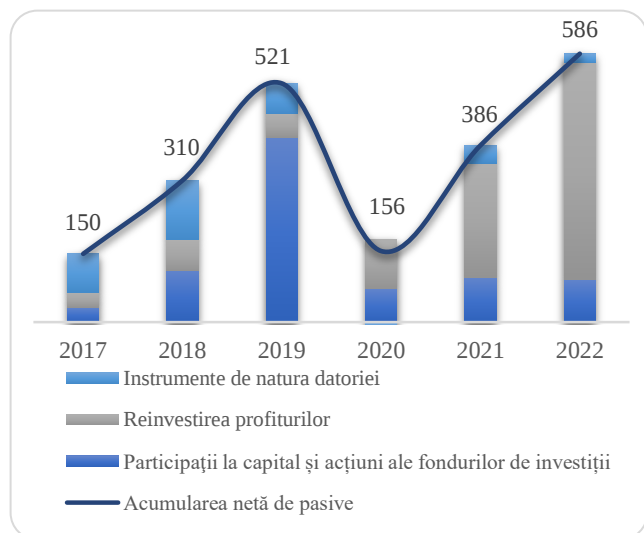
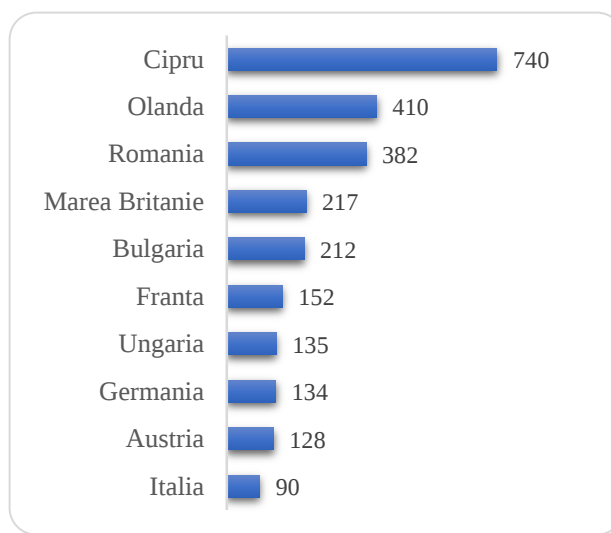

Figura 32. Top 10 țări investitoare în Republica Moldova la 31.12.2022, mil. dolari SUA

110. În distribuția geografică a capitalului acumulat, investitorilor din țările UE le revine ponderea majoră – 85,7%, din alte țări – 14,1%, din CSI - 0,3%. Cele mai semnificative au fost investițiile din Cipru - 24%, care s-au majorat de circa 4 ori față de 2017, fiind urmate de Olanda -13,3% (+23,6%), România – 12,4%, etc. (Figura 32). Principalele activități economice care au beneficiat de ISD sunt activitățile financiare și de asigurări (33,6% din stocul total al investițiilor directe sub formă de capital propriu), comerțul (24,8%) și industria prelucrătoare (19,4%).

Subsecțiunea 6.

Infrastructura de afaceri

111. Volumul de mărfuri transportate a crescut continuu în perioada 2009-2018, după care a rămas aproape constant, variind în jurul nivelului de 50 mil. tone de mărfuri transportate anual. Mijlocul preferat de transport al mărfurilor rămâne a fi cel rutier, cu 90-93% din total.

112. Transportul pe cale ferată a avut o evoluție similară. E mai atractiv ca preț per km. Durata mare de transportare feroviară duce la blocarea resurselor financiare pe o perioadă mult mai îndelungată și de regulă îl face nerentabil economic. Modernizarea rețelei feroviare, precum și fluidizarea proceselor în stații ar crește considerabil atractivitatea transportului feroviar și ar reduce costurile agenților economici.

113. Calitatea joasă a infrastructurii de transport reduce competitivitatea produselor locale. Companiile suportă cheltuieli excesive legate de întreținerea mijloacelor de transport din cauza drumurilor de calitate proastă. Lipsa drumurilor rapide duce la necesitatea angajării mai multor șoferi și procurării mai multor mijloace de transport.

114. Pentru dezvoltarea comerțului exterior e necesar de fluidizat coridoarele comerciale în țară, precum și în punctele de trecere în țările vecine. Momentan, staționarea în vamă durează mai mult decât transportul din majoritatea capitalelor europene până la punctul vamal. E important de identificat soluții pentru fluidizarea traficului în ambele puncte vamale, cel al Republicii Moldova și cel al țării vecine.

115. Numeroase spații de producție și activități auxiliare, construite în perioada socialistă, au devenit disponibile în anii '90 ai secolului trecut, ca urmare a sistării activității de bază. Numărul celor ce sunt disponibile pentru a fi închiriate e în continuă scădere, dar nu e epuizat.

116. Mulți dintre proprietarii terenurilor privatizate anterior, pe măsură ce apar surse financiare disponibile, construiesc spații de producție, oficii, spații comerciale, pe care, în lipsa unei idei de afaceri, le oferă în chirie. În condițiile unei oferte ce depășea cererea la servicii de arendă, prețurile practic au stagnat timp de un deceniu, ca apoi, în urma revigorării economiei în anul 2021 să cunoască o creștere considerabilă. Chiar și în condițiile prețurilor noi, în majoritatea cazurilor e mai rentabil să închiriezi spațiile de producție decât să apelezi la surse de creditare pentru a le construi.

117. Asigurarea cu utilități a companiilor a devenit o provocare pentru Guvern în anul 2022. Creșterea prețurilor reglementate de furnizare a gazelor naturale și la energie electrică și termică a afectat competitivitatea companiilor locale. Compensațiile prevăzute de Guvern au fost direcționate spre companiile care aveau contract direct cu întreprinderile furnizoare de utilități: companii mari și medii, precum și întreprinderi ce oferă spații în arendă. Întreprinderile mici și micro utilizează preponderent spații arendate și au fost cel mai mult expuse șocului provocat de creșterea prețurilor reglementate de furnizare a resurselor energetice, compensația oferită de Guvern contribuind la creșterea profitului arendatorilor.

Subsecțiunea 7.

Impactul asupra mediului ambiant

118. În condițiile unei industrializări slabe, impactul economiei asupra mediului ambiant e relativ redus. În perioada 2016-2021, conform datelor Biroului Național de Statistică, anual au fost emise în atmosferă de către agenții economici câte aproximativ 15 mii tone de substanțe poluante, din care aproximativ 15% erau substanțe solide și 85% - substanțe gazoase și lichide. În anul 2021 a crescut alarmant nivelul de emisii totale de substanțe poluante de la sursele staționare ale agenților economici, volumul total ajungând la 17,5 mii tone.

119. Emisiile de gaze cu efect de seră per capita erau în anul 2022 la nivelul a 46% din media mondială calculată ca tone echivalent CO₂ sau 38% din media UE. Ponderea în Produsul Intern Brut, determinat după paritatea puterii de cumpărare, este doar cu 6% mai mică decât media mondială și de două ori mai mare decât media UE.

120. Potrivit Raportului din 2017 al Agenției Internaționale pentru Energie Regenerabilă, energia electrică produsă de instalațiile eoliene în Republica Moldova ar putea furniza până la 21 Gigawatt capacitate energetică, de opt ori mai mare decât puterea instalată la Centrala termoelectrică de la Cuciurgan. Conform situației din iulie 2023, puterea instalată pentru producerea energiei din surse regenerabile era de 260 MW, din care mai mult de jumătate revenea centralelor electrice eoliene, iar o treime - celor fotovoltaice. Mecanismul ”Facturare netă” a cunoscut o răspândire impresionantă. În urma implementării, puterea instalată s-a dublat în 2021, ca apoi să crească de 3,3 ori în 2022. Doar în opt luni ale anului 2023 aceasta a crescut de

2,3 ori. Circa 63% din capacitățile instalate, care beneficiază de mecanismul „Contorizare netă” reveneau persoanelor juridice..

121. Conform datelor BNS, în anul 2020, din totalul de 415 mii tone de deșeuri generate de către întreprinderi, circa 78% erau din agricultură și prepararea alimentelor. Circa 12% erau de natură menajeră și asimilabile din comerț, industrie și instituții. Alte 6% proveneau de la instalațiile de tratare a reziduurilor și de la epurarea apei.

122. Abordarea tradițională în dezvoltarea economică, fără aplicarea principiilor economiei circulare, pe termen lung va penaliza economia țării. Tranziția la economia verde și circulară antrenează costuri suplimentare, pe care întreprinderile sunt reticente în a le suporta. Doar un suport continuu din partea statului, financiar și informațional, ar permite realizarea acestei investiții pe termen lung.

Secțiunea 4

Forța de muncă

123. Forța de muncă e cel mai important factor de producție. Asigurarea întreprinderilor cu personal suficient și instruit e o provocare pentru Republica Moldova. Media anuală a populației active a fost de 890 mii persoane în 2022, din care 460 mii - bărbați și 430 mii - femei. Rata de ocupare a populației apte de muncă (15 ani și peste) a crescut lent de la 40,1% în 2019 la 40,5% în 2022. E important de menționat că în conformitate cu noua metodologie, populația ocupată în agricultură ce-și cultivă propriul teren, fără a se înregistra la ASP, este exclusă din numărul populației active.

Subsecțiunea 1.

Populația ocupată

124. Potrivit datelor Biroului Național de Statistică, în anul 2022 populația ocupată în Republica Moldova constituia 862 mii persoane, din care 51,5% erau bărbați și 48,5% - femei. Numărul populației ocupate a scăzut în anul 2020 cu 4,4%. În anii următori numărul a crescut fără a atinge, însă, nivelul anului 2019.

125. Indicatorii privind populația ocupată includ de asemenea sectorul informal. Conform estimărilor BNS circa 21,7% din populația ocupată are un loc de muncă informal. Aproximativ două din zece persoane au loc de muncă informal în întreprinderi ale sectorului formal, iar opt din zece persoane - în întreprinderi ale sectorului informal. Marea majoritate a angajaților cu loc de muncă informal se află în mediul rural. Doar 19% dintre ei sunt în mediul urban. Ponderea angajaților ”informali” este mai mare printre bărbați (27%) decât printre femei (16%).

126. Rata șomajului în anul 2022 a fost de 3,1%, fiind în descreștere față de anul de pandemie 2020. Printre bărbați rata șomajului a fost de 3,5%, cu 0,8p.p mai mare decât în cazul femeilor. În mediul urban rata este ușor mai înaltă decât în cel

rural. Valoarea indicatorului de șomaj nu include persoanele ce nu sunt în căutarea unui loc de muncă. Cea mai înaltă rată a șomajului, de 10,8%, a fost înregistrată în rândul tinerilor de vârstă 15-24 ani. Printre persoanele cu dizabilități rata șomajului e de 4,6%.

127. Aproape 80% din populația ocupată o reprezentau salariații, iar 16% erau lucrători pe cont propriu. Mai mult de jumătate din populația ocupată avea vârste între 35-54 ani. Aproape două treimi din cei ocupați avea studii de specialitate: 28% aveau studii superioare, 14% - studii medii de specialitate și 23% - secundar profesional. Circa 18% aveau studii gimnaziale. Ponderile au rămas practic constante în ultimii patru ani. Se observă doar o ușoară scădere a ponderii celor cu studii liceale și creștere a persoanelor cu studii gimnaziale. Se observă tendința tinerilor de a renunța la a-și continua studiile în liceu atunci când nu intenționează să le urmeze la niveluri mai superioare.

128. Din numărul total de salariați la 31 decembrie 2022, aproape 77% erau încadrați în sectorul real, iar 23% - în cel bugetar. Întreprinderile din industrie, chiar dacă relativ puține ca număr, angajează 17% din numărul salariaților. Alte 18% sunt angajate în comerț, 6% - în transport și 4% - în construcții.

129. În învățământ erau angajați 14% din toți salariații, iar în administrare publică și apărare - 7%, ambele activități fiind dominate de salariații bugetari, respectiv, cu câte 50 și 31% din numărul bugetarilor. În sănătate și asistență socială activau 10% din numărul total de salariați, trei sferturi fiind din sectorul privat.

Subsecțiunea 2.

Emigrația

130. Adâncirea crizei economice din anii 90 ai secolului trecut a forțat mai multe sute de mii de locuitori ai Republicii Moldova să părăsească țara, de regulă temporar, în căutarea unor locuri de muncă mult mai bine plătite. Integrarea acestora în țările de destinație au avut două efecte majore: a) emigrarea întregii familii și stabilirea pentru totdeauna în țara respectivă și b) emigrarea cunoscuților, rudelor în țările respective în căutarea unor condiții mai bune de trai, criteriul financiar trecând pe locul doi.

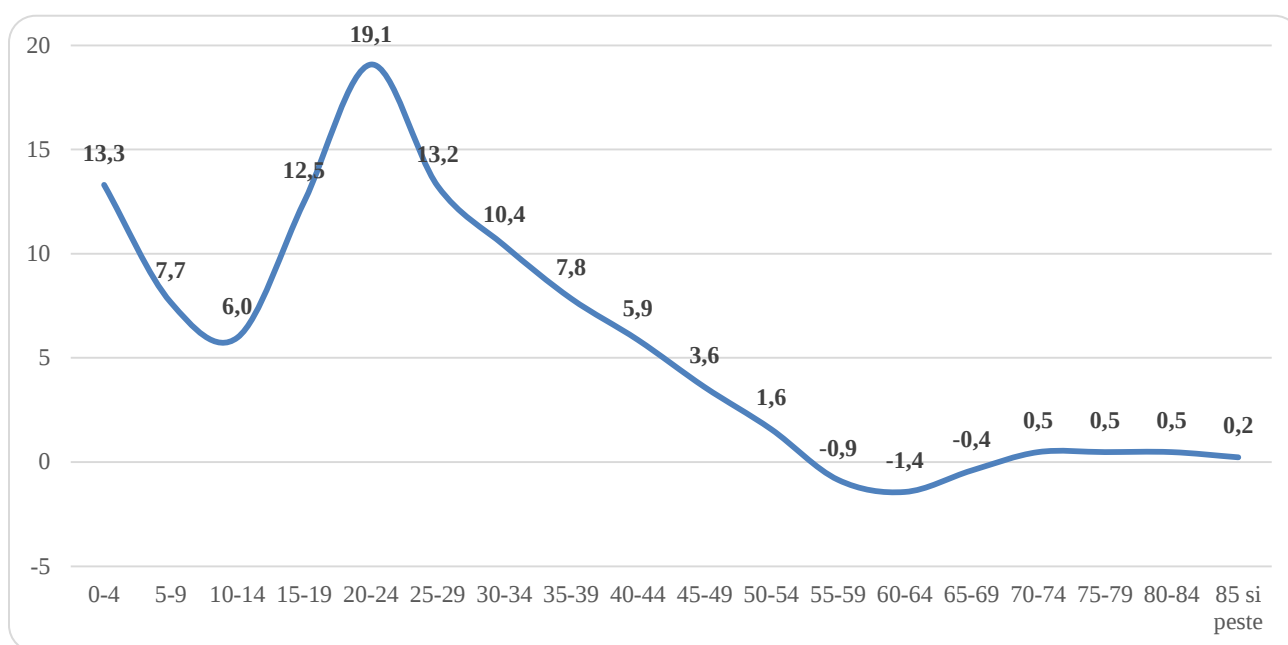
131. Nu există o statistică a emigranților dat fiind numărul infim de persoane care apelează la emigrarea autorizată. Conform statisticii oficiale (Biroul Național de Statistică), în categoria migranților nu sunt incluși expatriații permanenți, ”emigrant” fiind definită ”persoana care a ieșit din țară, a locuit în străinătate în următoarele 12 luni, trăind în Republica Moldova în precedentele 12 luni”.

132. În ultimii nouă ani migrația netă a variat între -7,2 mii persoane (anul 2020) și -50,7 mii (anul 2017), cu o medie anuală de -35 mii persoane. Valoarea indicatorului ar putea fi distorsionată de faptul că o parte din populație, care deține cetățenie multiplă, prezintă la ieșirea din țară actele altor state.

133. În baza datelor privind migrația netă, este estimat numărul populației cu reședință obișnuită, care la 1 ianuarie 2023 era de 2,5 mil. persoane, exclusiv teritoriul ce nu se află sub controlul autorităților RM. Numărul de migranți (temporari), conform estimărilor BNS, a rămas constant în perioada 2004-2018, variind între 300-350 mii persoane. Ulterior nu au fost făcute estimări.

134. Aproape 90% din numărul net de emigranți în perioada 2017-2021 aveau vârsta cuprinsă între 0-34 ani. Calculat doar în baza grupelor cu sold negativ al migrației nete ponderea e de 85,5%. Începând cu segmentul de vârstă 50-54 ani mai multe persoane revin în țară decât pleacă.

Figura 33. Emigrația netă pe categorii de vârstă în anul 2021, % din total emigrație netă

Sursa: Biroul Național de Statistică

135. Analizând emigrația netă pe categorii de vârstă, două tendințe pot fi estimate: a) pleacă preponderent familii cu copii de vârstă preșcolară, b) revin persoanele cu vârsta de 50-65 ani, care au plecat anterior la muncă peste hotare, fără a avea intenția de a se stabili în străinătate. Nu există o diferență vizibilă între sexe privind nivelul de emigrație netă.

Subsecțiunea 3.

Tinerii care nu fac parte din populația ocupată și care nu urmează un nivel de educație și un curs de formare profesională (Tinerii NEET)

136. Tinerii NEET sunt persoanele tinere care nu fac parte din ocupați, nu studiază în cadrul sistemului formal de educație și nu participă la nici un fel de cursuri sau alte instruirii în afara sistemului formal de educație. Potrivit datelor Biroului Național de Statistică, tinerii NEET în cadrul vârstei de 15-24 ani

reprezenta în anul 2022 circa 17,2%, cu 2,3 p.p. mai puțin decât valoarea din anul 2019.

137. Există o diferență pronunțată de gen, ponderea tinerilor NEET în cazul femeilor fiind de 20,8%. Comparativ cu anul 2019 diferența s-a accentuat. Diferența între mediul urban și cel rural este minoră.

138. O situație îngrijorătoare e în rândul celor cu studii secundare profesionale: 40% dintre aceștia fac parte din grupul tinerilor NEET. O situație mai bună, dar la fel alarmantă e înregistrată pentru tinerii cu studii superioare: 27% fac parte din grupul tinerilor NEET și ponderea e în creștere față de anul 2019. În cazul tinerilor cu studii liceale ponderea e la un nivel mult mai acceptabil, de 8,5%, în scădere față de anii precedenți.

139. În Republica Moldova ponderea tinerilor NEET are aproximativ aceeași valoare ca în Bosnia și Herțegovina, însă e considerabil peste media UE (circa 10%). Comparativ cu Albania, Macedonia de Nord, nivelul indicatorului este mult mai redus.

Subsecțiunea 4.

Salariile

140. Conform datelor Biroului Național de Statistică, în perioada 2017-2022 salariul net în economie a crescut de la 4564 la 8900 lei, cu un ritm anual de circa 14% în termeni nominali. Totodată, în termeni reali acesta s-a majorat cu circa 5% anual.

141. În sectorul bugetar salariul era în anul 2022 cu 19% mai mic decât cel în sectorul real. Diferența de salarii s-a adâncit comparativ cu anul 2017, când aceasta era de doar 13%. Salariul mediu net al unei femei era cu 17% mai mic decât cel al unui bărbat, diferența crescând comparativ cu anul 2017.

142. 104. Unul dintre motive e repartizarea neomogenă a bărbaților și femeilor pe sectoare ale economiei. Spre exemplu, ponderea femeilor antrenate în administrație publică și învățământ, majoritar finanțate din bugetul de stat e incomparabil mai mare decât cea a bărbaților. Ponderea femeilor în tehnologii informaționale e mult mai redusă decât cea a bărbaților.

143. Alt motiv e repartizarea neomogenă a bărbaților și femeilor în cadrul aceleiași întreprinderi. De exemplu, specialiștii în vânzări active, care-s mai bine plătiți, sunt preponderent bărbați. În sectorul tehnologiei informației ponderea femeilor crește continuu, însă în funcțiile de specialist principal momentan ponderea bărbaților e mult mai mare. Astfel, în comunicații și informații salariul mediu al unei femei e cu 40% mai mic decât al unui bărbat. O diferență aproape la fel de mare e înregistrată și în activitățile financiare și de asigurări. În sănătate și asistență socială bărbații sunt la fel angajați în posturi mai bine plătite.

144. În activitatea de producție și furnizare a energiei diferența de salarii între bărbați și femei e neglijabilă - sub 1%. Doar în două domenii - activități de servicii administrative (Clasa CAEM "N") și alte activități de servicii (Clasa CAEM "S") - salariul mediu al femeilor e mai mare decât cel al bărbaților. În agricultură diferența e de 8%.

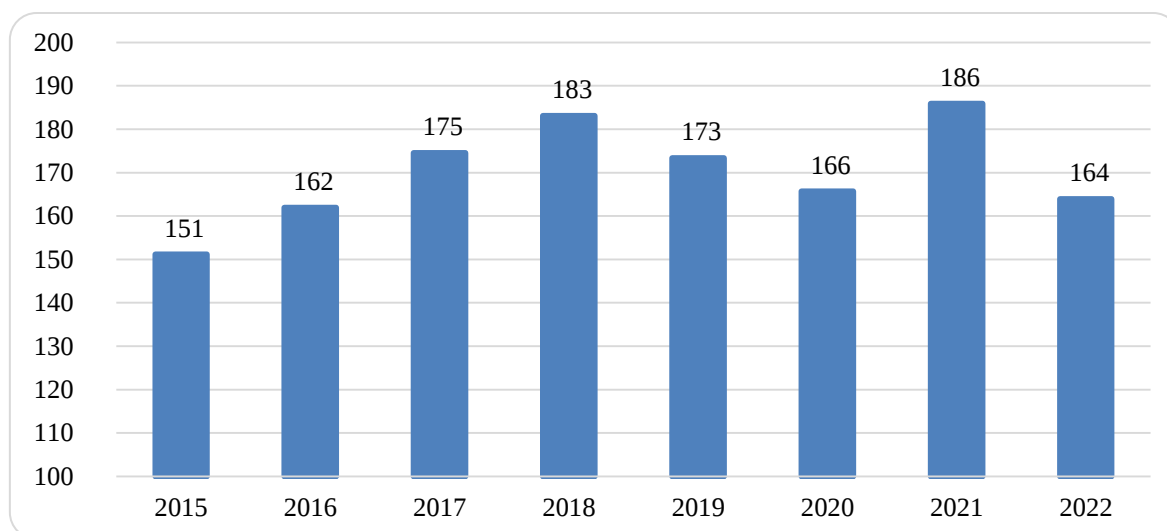
145. Ponderea salariului mediu net din cel brut a crescut în perioada 2017-2022 de la 81,7% la 85,2%.

Subsecțiunea 5.

Productivitatea muncii

146. Productivitatea calculată ca valoarea adăugată brută (VAB), exprimată în prețuri comparabile (anul 2015=100%), raportată la numărul populației ocupate a avut un trend ascendent până în anul 2018. În perioada 2019-2020 a fost înregistrată o stagnare, după care a urmat o creștere în anul 2021 (Figura 34). Două motive au influențat creșterea respectivă: mărirea adaosului comercial aplicat la produse și sezonul 2021, favorabil pentru agricultori. Creșterea numărului populației ocupate, precum și diminuarea PIB-ului în anul 2022, au dus la scăderea cu 7% a productivității.

Figura 34.
Valoare adăugată brută pe populație ocupată, mii lei

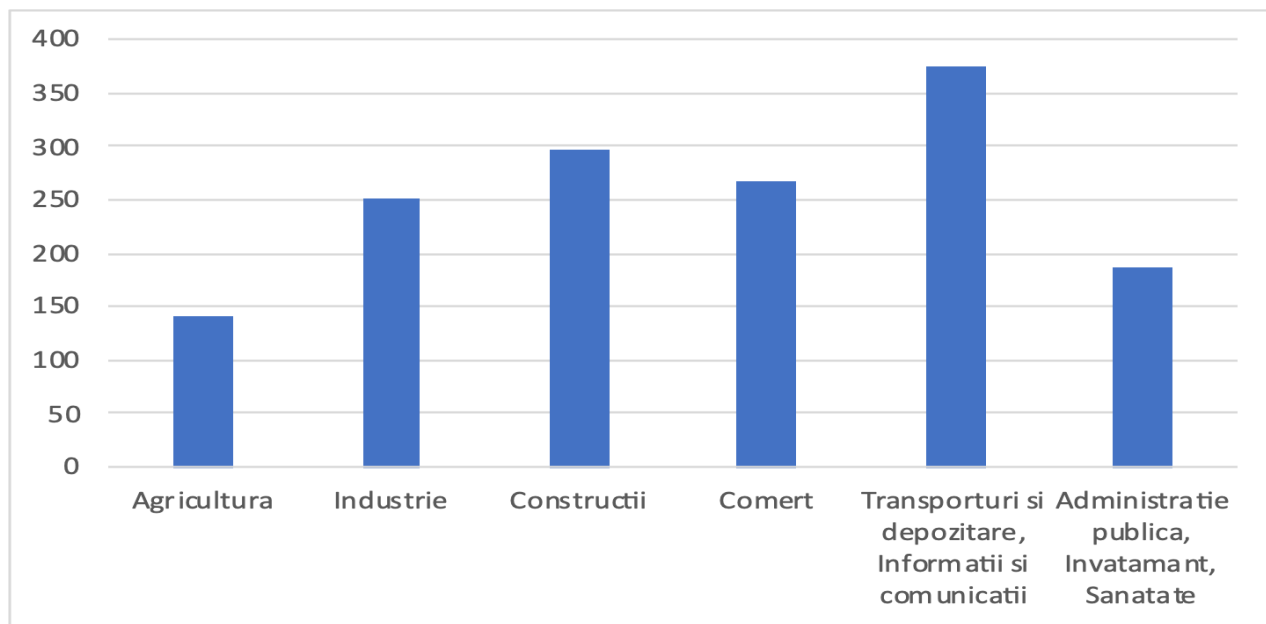

Sursa

: Biroul Național de Statistică

147. Cea mai mare valoare adăugată ce revine unui angajat a fost înregistrată în anul 2021 în transporturi și depozitare, informații și comunicații: 375 mii lei. Acest fapt se datorează în primul rând activității de elaborare de programe informatice. Productivitatea în agricultură e la cel mai scăzut nivel comparativ cu alte sectoare: 141 mii lei. Celelalte sectoare ale economiei au avut aproximativ aceeași VAB per angajat, încadrată în intervalul 250-300 mii lei (Figura 35).

Figura 35. Productivitatea per angajat, pe sectoare, mii lei

Sursa: Biroul Național de Statistică

148. În industria prelucrătoare, productivitatea în întreprinderile mari a fost în 2022 cu 66% mai mare decât în cele medii, cu 41% mai mare decât în mici și cu 80% - decât în întreprinderile micro. Faptul că productivitatea în întreprinderile mici e mai mare decât în întreprinderile medii sugerează o productivitate slab corelată cu dimensiunea întreprinderilor. Aparent, diferențele apar nu doar din efectul de scară, ci și din lipsa în cadrul IMM-urilor a unor tehnologii și metode de lucru ce ar asigura un nivel înalt de productivitate. Întreprinderile mari au beneficiat nu doar din faptul că au un volum mare de produse ce le asigură un cost mai mic, ci și de implementarea unor tehnologii mai productive. De regulă tehnologizarea asigură nu doar o productivitate mai înaltă a muncii, ci și un nivel constant al calității.

149. Calculată ca PIB raportat la număr de ore lucrate, productivitatea în Republica Moldova în anul 2021 a atins nivelul de 13,38 dolari. În Albania un angajat în 2021 crea pe oră 15,57 dolari, cu 16% mai mult decât în Republica Moldova. Indicatorii de productivitate în Macedonia de Nord și în Bosnia și Herțegovina, calculați prin metoda descrisă, au fost, respectiv, egali cu 20,64 și 25,30 dolari, mult peste valoarea indicatorului în Republica Moldova. Valoarea PIB-ului a fost ajustată conform parității puterii de cumpărare cu referință la anul 2017. Productivitatea redusă face ca forța de muncă să fie mai scumpă decât în țările respective și reduce capacitatea întreprinderilor de a opera majorări de salarii reale.

150. Productivitatea calculată ca valoarea adăugată brută raportată la suma cheltuielilor salariale s-a diminuat în perioada 2014-2021 cu aproape 17%. Ponderea cheltuielilor salariale în VAB a crescut de la 33.7% la 40.5%. Cel mai înalt nivel a fost atins în 2020: aproape 41.3%. Creșterea respectivă a dus la diminuarea rentabilității întreprinderilor, de la 6.5% în 2017 la 3.9% în 2020. În urma creșterii

prețurilor în anii 2021-2022, valoarea adăugată generată de un leu cheltuieli salariale a crescut ușor, contribuind la creșterea rentabilității.

151. Principalele provocări:

- 1) riscurile de securitate (inclusiv cibernetică), economice și politice sunt percepute ca ridicate;
- 2) alinierea la directivele UE necesită timp și resurse;
- 3) accesul pe piața UE, în special a serviciilor și mărfurilor cu o valoare adăugată mare ar trebui să fie mobilizat activ;
- 4) necesitatea identificării noilor piețe și diversificarea ofertei;
- 5) unele sectoare economice sunt subvenționate semnificativ astfel fiind vulnerabile;
- 6) atractivitatea redusă pentru investitori străini și locali, determinată de o imagine a unui mediu de afaceri instabil și imprevizibil reduce apetitul investițional;
- 7) parteneriatele internaționale și investițiile în tehnologii majore și zone economice libere sunt limitate;
- 8) politicile pentru asigurarea calității și adoptarea standardelor internaționale sunt limitate;
- 9) nivelul scăzut al productivității în diverse sectoare ale economiei;
- 10) sectorul companiilor locale are o reziliență financiară scăzută și accesul la finanțare limitat, precum și o capacitate limitată de a inova și digitaliza;
- 11) programele pentru atragerea diasporei și dezvoltarea talentului, inclusiv inițiativele de e-rezidență (nomazi digitali) necesită cadrul legal și finanțare;
- 12) programele ce vizează mediul de afaceri să includă elemente și resurse pentru toate grupurile subreprezentate;
- 13) alinierea cu standardele internaționale pentru o tranziție verde sunt importante;
- 14) economia circulară este la o etapă incipientă de dezvoltare;
- 15) infrastructura de suport și piața serviciilor de consultanță în afaceri și educație antreprenoriale sunt la o etapă incipientă de dezvoltare;
- 16) măsurile pentru reducerea economiei informale și întărirea cadrului legal pentru protecția proprietății sunt necesare;
- 17) digitalizarea serviciilor guvernamentale precum și securitatea cibernetică/protecția datelor necesită investiții;
- 18) intensitatea energetică și a emisiunilor de dioxid de carbon sunt mai mari decât media în UE;
- 19) amestecul final de consum de combustibil este dominat de combustibil fosil;
- 20) accesul limitat la investițiile sectorului privat în energie din surse regenerabile și mixuri energetice diversificate;
- 21) piața de capital este subdezvoltată, penetrarea creditelor este scăzută și oportunitățile de finanțare pentru IMM-uri sunt limitate;

22) emigrarea, necorelarea competențelor și ocuparea informală ridicată a forței de muncă;

23) proporția semnificativă a tinerilor și femeilor neet (not in employment, education, or training);

24) participarea scăzută a forței de muncă printre tineri, femei și rezidenți din zonele rurale;

25) stereotipurile și prejudecățile de gen limitează abilitarea economică a femeilor;

26) diferențele semnificative de salarizare între diferite sectoare ale economiei și între bărbați și femei pe piața muncii;

27) cadrul robust de generare a datelor statistice, precum și monitorizare și evaluare a politicilor economice pentru a măsura eficacitatea acestora și a face ajustările necesare necesită investiții.

114. La elaborarea Strategiei au fost luate în considerare exemple de bune practici internaționale în materie de strategii și programe naționale de dezvoltare economică, dar și lecții-cheie, relevante pentru Republica Moldova în contextul soluționării problemelor și provocărilor economice, inclusiv în contextul parcursului său de integrare europeană (Tabelul nr. 1).

Tabelul nr. 1. Exemple de bune practici internaționale în materie de strategii și programe naționale de dezvoltare economică.

Țară	Exemplu de Strategie/Program	Caracteristici Cheie	Lecții Cheie pentru Republica Moldova
Estonia	"Estonia 2020" ⁴	- Focus pe digitalizare și tehnologie	- Implementarea extensivă a tehnologiei digitale în guvern și economie poate contribui la creștere economică. Este important să se dezvolte infrastructura digitală.
		- Promovarea antreprenoriatului și inovării	- Sprijinirea antreprenoriatului și inovării poate ajuta la diversificarea economiei și la crearea de locuri de muncă.
		- Accent pe educație și dezvoltarea competențelor	- Investițiile în educație și dezvoltarea competențelor sunt esențiale pentru a pregăti forța de muncă pentru economia viitorului.
		- Atragerea investițiilor străine și promovarea exportului	- Deschiderea piețelor internaționale și atragerea investițiilor străine pot stimula creșterea economică.
Suedia	"Strategy for Sustainable Growth"	- Concentrare pe sustenabilitate economică și mediu	- Promovarea dezvoltării sustenabile este crucială pentru protejarea mediului înconjurător și a calității

⁴ <https://www.centreforpublicimpact.org/case-study/estonia-2020>

Țară	Exemplu de Strategie/Program	Caracteristici Cheie	Lecții Cheie pentru Republica Moldova
	and Jobs" ⁵		vieții.
		- Promovarea inovării și a economiei verzi	- Investițiile în inovație și tehnologii verzi pot aduce beneficii economice și ecologice.
		- Investiții masive în cercetare și dezvoltare	- Cercetarea și dezvoltarea pot stimula inovarea și competitivitatea.
	"Smart Industry Program" ⁶	- Susținerea transformării digitale a industriei	- Transformarea digitală a industriei poate crea oportunități semnificative de creștere economică.
		- Promovarea cooperării între companii și cercetare	- Colaborarea între sectorul privat și instituțiile de cercetare poate duce la inovare.
		- Dezvoltarea competențelor digitale ale forței de muncă	- Dezvoltarea competențelor digitale ale forței de muncă este esențială pentru a profita de transformarea digitală.
Germania	"High-Tech Strategy 2025" ⁷	- Accent pe tehnologii avansate și inovare	- Investițiile în tehnologii avansate pot spori competitivitatea.
		- Susținerea dezvoltării regionale și a clusterelor	- Dezvoltarea regională poate reduce decalajele economice între regiuni.
		- Promovarea investițiilor în cercetare și dezvoltare	- Investițiile în cercetare și dezvoltare pot stimula inovarea.
Slovenia	"Development Strategy 2030" ⁸	- Obiectivele includ creșterea competitivității, reducerea decalajului între regiuni și creșterea inovării	- Concentrarea pe reducerea decalajelor regionale și creșterea competitivității poate contribui la dezvoltarea echilibrată a țării.
		- Accent pe sustenabilitatea economică și mediul de afaceri	- Sustenabilitatea economică și mediul de afaceri prietenos pot atrage investiții și spori competitivitatea.
Cehia	"Industry 4.0 National Digital Coalition" ⁹	- Orientare către transformarea digitală a industriei	- Transformarea digitală poate aduce avantaje semnificative în industrie.
		- Promovarea digitalizării în toate sectoarele economice	- Digitalizarea poate îmbunătăți eficiența în toate sectoarele

⁵ <https://web-archive.oecd.org/2017-12-08/468495-SWEDEN-country-note.pdf>

⁶ https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/nl_country_analysis.pdf

⁷ https://steinbeis--beratungszentrum-com.translate.google/hightech-strategie/?gad_source=1&gclid=Cj0KCQiA4NWrBhD-ARIsAFCKwWtJCVornPmYqcE_z7U1_ABLab5LV1fwtLTRoLp-P_oYlOrx96U1q04aAieyEALw_wcB&_x_tr_sl=de&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en-US&_x_tr_pto=wapp

⁸ <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKRR/Strategija-razvoja-Slovenije-2030/Slovenian-Development-Strategy-2030.pdf>

⁹ http://www.czech-research.com/wp-content/uploads/2018/01/Industry-4.0_WEB.pdf

Țară	Exemplu de Strategie/Program	Caracteristici Cheie	Lecții Cheie pentru Republica Moldova
			economice.
		- Dezvoltarea forței de muncă digitale	- Dezvoltarea competențelor digitale ale forței de muncă este esențială pentru succesul digitalizării.
Irlanda	"Innovation 2020" ¹⁰	- Focus pe inovare și cercetare	- Investițiile în inovare și cercetare pot stimula dezvoltarea economică.
		- Dezvoltarea capacităților în domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor	- Dezvoltarea tehnologiei informației poate crea oportunități de creștere și diversificare.
România	Strategia Națională de Competitivitate 2021-2027 ¹¹	- Accent pe tehnologii avansate, economia circulară și economia colaborativă, pentru a sprijini competitivitatea întreprinderilor. - Promovarea Industriei 4.0, digitalizarea IMM-urilor și integrarea în lanțurile valorice globale. - Îmbunătățirea capacității administrative pentru implementarea și coordonarea politicilor de competitivitate. - Susținerea inovării și adaptarea la schimbările climatice și tranziția către o economie neutră din punct de vedere climatic. - Focalizare pe educație, formare profesională și recalificare, pentru a răspunde cerințelor pieței muncii.	- Adoptarea tehnologiei și inovarea: Încurajarea transformării digitale și a inovării în toate sectoarele economice. - Dezvoltarea infrastructurii: Investiții în infrastructură critică pentru a sprijini creșterea economică și conectivitatea. - Sustenabilitatea: Integrarea practicilor sustenabile în politicile economice și de dezvoltare. - Educația și formarea profesională: Creșterea calității capitalului uman prin educație și formare profesională adaptate nevoilor pieței. - Îmbunătățirea mediului de afaceri: Crearea unui mediu de afaceri favorabil, care să atragă investiții și să sprijine întreprinderile mici și mijlocii.

Subsecțiunea 6.

Oportunitățile oferite de procesul de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană

115. Republica Moldova este în plin proces de aderare la Uniunea Europeană, un pas care deschide calea către accesarea unor fonduri nerambursabile substanțiale de la UE, esențiale pentru dezvoltarea economică a țării și susținerea

¹⁰ <https://enterprise.gov.ie/en/publications/publication-files/innovation-2020.pdf>

¹¹ https://economie.gov.ro/wp-content/uploads/2023/06/SNC-2021-2027-anexe_2023_04_26-FINAL.pdf

IMM-urilor. Aceste fonduri vor avea un impact major asupra consolidării și creșterii economice prin stimularea inovării, creșterea competitivității pe piața internațională și modernizarea infrastructurii.

116. Fondurile de preaderare oferite de Uniunea Europeană asemănătoare cu programele PHARE, SAPARD și ISPA din România sunt esențiale pentru dezvoltarea IMM-urilor prin sprijinirea accesului la finanțare, dezvoltarea infrastructurii, îmbunătățirea competențelor antreprenoriale, modernizarea tehnologică și încurajarea inovării inclusiv în agricultura. Acestea vor contribui semnificativ la creșterea competitivității întreprinderilor din Republica Moldova pe piața internă și europeană, facilitând astfel integrarea economică a Moldovei în UE.

117. Pentru a maximiza beneficiile acestor surse de finanțare, Moldova trebuie să adopte măsuri concrete pentru sporirea capacităților de absorbție, cum ar fi:

- 1) îmbunătățirea cadrului legislativ și administrativ,
- 2) consolidarea capacităților instituționale,
- 3) promovarea parteneriatelor public-privat și
- 4) încurajarea participării active a sectorului privat și a societății civile în procesul de dezvoltare.

118. Aceste măsuri ar trebui să fie însoțite de strategii clare de monitorizare și evaluare a proiectelor finanțate, pentru a asigura transparența și eficiența utilizării fondurilor.

119. Realizarea obiectivelor strategice va depinde de capacitatea țării de a atrage și absorbi eficient fondurile UE, ceea ce va necesita o colaborare strânsă între Guvern, sectorul privat și partenerii de dezvoltare.

120. Este esențial ca autoritățile publice să se concentreze pe dezvoltarea capacității administrative pentru gestionarea eficientă a fondurilor pentru asigurarea unei absorbții rapide și eficiente. Aceasta implică formarea și consolidarea competențelor personalului implicat în managementul proiectelor finanțate de UE, de la planificare și aplicare până la monitorizare și raportare.

121. Efectuarea investițiilor în sisteme informatice moderne pentru a facilita procesul de aplicare, evaluare și monitorizare a proiectelor, reducând birocrăția și accelerând absorbția fondurilor.

122. Un alt aspect important este îmbunătățirea coordonării între diferitele ministere și agenții implicate, pentru a asigura o abordare unitară și eficientă. Inclusiv desfășurarea unei campanii de conștientizare și informare, pentru a asigura că toate părțile interesate sunt bine informate despre oportunitățile disponibile și procedurile de accesare a fondurilor.

123. Autoritățile publice ar trebui să se asigure că proiectele finanțate contribuie la alinierea legislativă și normativă cu acquis-ul comunitar, accelerând astfel procesul de integrare europeană.

124. Aceasta implică reforme în diverse sectoare, precum justiție, mediu, energie și piața internă, pentru a îndeplini standardele și practicile UE care vor contribui la facilitarea liberei circulații a bunurilor, serviciilor și capitalului, îmbunătățind accesul la piața unică europeană, stimulând creșterea economică.

Capitolul III

Secțiunea 1

OBIECTIVELE ȘI DIRECȚIILE PRIORITARE

125. În 2030 Republica Moldova este un stat cu o economie rezilientă, digitalizată, bazată pe sectorul de servicii și dezvoltarea continuă a industrializării, cu un mediu economic stabil, competitiv, susținut de investiții, cu un grad sporit de inovare și dezvoltare a capitalului uman.

126. Aceasta se va concretiza prin atingerea următoarelor **Obiective Generale**:

1) **Obiectivul General 1. Dezvoltarea unei economii global competitive, incluzive, sustenabile și reziliente în parcursul său spre integrare europeană;**

2) **Obiectivul General 2: Asigurarea dezvoltării economice rapide prin extinderea și diversificarea sectorului de servicii, inclusiv pentru export, consolidând reziliența economică, sustenabilitatea și incluziunea;**

3) **Obiectivul General 3: Accelerarea creșterii economice pe termen mediu și lung prin stimularea strategică a industriei în sectoare-țintă.**

127. Direcțiile prioritare, acțiunile, indicatorii și autoritățile responsabile pentru Obiectivul General 1 sunt expuse în Tabelul nr. 2.

Tabelul nr. 2. Direcții prioritare de intervenții la Obiectivul General 1:

Direcția	Acțiuni	Indicatori specifici propuși adițional la indicatorii de monitorizare și evaluare (Capitolul V)	Autorități responsabile
1) Digitalizarea sectorului privat și a instituțiilor statului	1.1) Implementarea unui sistem integrat și securizat de e-guvernare, cu accent pe interconectivitate și interoperabilitate	Ponderea serviciilor publice disponibile online din totalul serviciilor publice; Rata de utilizare a serviciilor e-guvernare de către cetățeni și companii din totalul serviciilor publice prestate; Sistem de punctare Scoring-ul național în DESI (Digital Economy and Society Index).	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, Agenția pentru Guvernare Electronică Agenția pentru Securitate Cibernetică

Direcția	Acțiuni	Indicatori specifici propuși aditional la indicatorii de monitorizare și evaluare (Capitolul V)	Autorități responsabile
	1.2) Dezvoltarea și implementarea tehnologiilor de comerț electronic și plăți digitale, inclusiv prin creșterea securității cibernetice	Ponderea tranzacțiilor de comerț electronic anuale (valoric/numeric); Ponderea întreprinderilor care oferă opțiuni de plată digitală.	Ministerul Finanțelor Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Agenția pentru Securitate Cibernetică
	1.3) Implementarea programelor de digitalizare a IMM-urilor prin acces la finanțare, tehnologie și competențe digitale	Numărul de IMM-uri care utilizează soluții digitale (ex: cloud computing, Big Data, AI); Numărul IMM-urilor participante la programe de digitalizare; Sistem de punctare național în DESI.	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării
	1.4) Încurajarea dezvoltării infrastructurii digitale, în special centre de date și cloud computing.	Numărul de centre de date și capacitatea totală de stocare. Rata de creștere a investițiilor anuale în infrastructura digitală, în special centre de date și cloud computing.	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, Agenția de Guvernare Electronică Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației
2) Calitatea instrumentelor digitale și gradul de digitalizare a economiei atrag și mențin interesul investitorilor străini	2.1) Funcționarea Agenției de securitate cibernetică	Poziția națională și scorul în Global Cyber Security Index (GCSI) ponderea numărului de atacuri cibernetice raportate și gestionate din numărul total de atacuri Capacitatea de răspuns a CERT național: Numărul și timpul de răspuns la incidentele cibernetice.	Ministerul Finanțelor, Agenția pentru Securitate Cibernetică Ministerul Afacerilor Interne
	2.2) Actualizarea și armonizarea legislației cu standardele internaționale pentru a promova adopția de soluții digitale sigure și accesibile.	Numărul de legi și reglementări actualizate sau adoptate. Rata de conformitate a companiilor cu noile reglementări.	Ministerul Justiției Cancelaria de Stat
	2.3) Asigurarea conformității cu standardele de protecție a datelor personale	Rata de conformitate GDPR (entități publice și private). Ponderea incidentelor de	Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal

Direcția	Acțiuni	Indicatori specifici propuși adițional la indicatorii de monitorizare și evaluare (Capitolul V)	Autorități responsabile
	(conforme cu GDPR) și promovarea acestora în cadrul companiilor	Încălcarea a datelor raportate din totalul de incidente Ponderea auditurilor de securitate efectuate din totalul de audituri efectuate	
3) Sector financiar atractiv	3.1) Revizuirea și consolidarea cadrului juridic legislativ pentru varietatea de instrumente financiare, acoperind domenii precum piața de capital, serviciile de finanțare participativă, venture capital investments sau capital de risc tradițional.	Numărul și tipul de instrumente financiare disponibile. Rata de implementare a instrumentelor financiare noi de către companii.	Ministerul Muncii și Protecției Sociale Ministerul Finanțelor
	3.2) Demararea procesului de elaborare și sistematizare a cadrului juridic și instituțional în vederea dezvoltării infrastructurii financiare având în vedere contextul legislativ în vigoare a formelor de finanțare participativă.	Volumul și cifra de afaceri la bursă.	Ministerul Muncii și Protecției Sociale Ministerul Finanțelor
	3.3) Crearea și promovarea liniilor de credit și a instrumentelor financiare pentru IMM-uri pentru a stimula inovarea și a extinde piețele.	Numărul de IMM-uri care au accesat linii de credit și instrumente nefinanciare; Volumul total de finanțare accesată de IMM-uri.	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Finanțelor
4) Ecosistem antreprenorial în dezvoltare și inovator care implică bărbați și femei de toate vârstele, populația rurală și urbană	4.1) Elaborarea de programe de sprijinire a incubatoarelor, acceleratoarelor, spațiilor de colaborare pentru startup-uri de servicii etc. și cooperarea interindustriilor (IT, educație, sănătate etc.) și cercetare și dezvoltare	Numărul de incubatoare și acceleratoare active și ponderea de succes ale startup-urilor incubate. Numărul de colaborări interindustriale și proiecte de cercetare și dezvoltare lansate. Diversitatea sectorială a startup-urilor sprijinite (IT, educație, sănătate etc.)	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare
	4.2) Promovarea egalității de gen în antreprenariat prin programe dedicate de abilitare economică a femeilor	Ponderea femeilor antreprenoare. Rata de creștere a numărului femeilor antreprenoare	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării

Direcția	Acțiuni	Indicatori specifici propuși aditional la indicatorii de monitorizare și evaluare (Capitolul V)	Autorități responsabile
	4.3)Elaborarea unui program care vizează dezvoltarea sectoarelor de consultanță în afaceri și formare profesională	Ponderea companiilor și profesioniștilor care beneficiază de programe de dezvoltare a sectoarelor de consultanță din numărul total de companii Impactul programelor asupra performanței afacerilor de servicii de consultanță (ex: creșterea veniturilor, expansiunea pe noi piețe, rata de creștere a exportului de servicii de consultanță, etc).	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării
	4.4)Implementarea programelor de stimulare a cercetării și dezvoltării prin colaborarea între universități, instituții de cercetare și sectorul privat pentru tehnologii emergente	Numărul de parteneriate și proiecte comune între universități și sectorul privat. Valoarea proiectelor comune între universități și sectorul privat ponderea brevetelor și inovațiilor generate din colaborările de cercetare și dezvoltare care au fost comercializate și/sau implementate în afaceri din totalul brevetelor. Investiții în cercetare și dezvoltare raportate la PIB.	Ministerul Educației și Cercetării Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare
	4.5)Sustținerea prin programe a modernizării industriilor tradiționale și promovarea practicilor de afaceri sustenabile, inclusiv adoptarea agriculturii inteligente etc.	Numărul de întreprinderi care implementează tehnologii și practici sustenabile. Rata de reducere a amprente de carbon și creșterea eficienței resurselor în sectoarele economice. Numărul și valoarea creditelor oferite pentru adoptarea tehnologiilor de agricultură inteligentă.	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului
	4.6)Implementarea programelor pentru IMM-uri pentru dezvoltarea afacerilor în zonele rurale.	Numărul de afaceri noi și în zonele rurale. Numărul, valoarea finanțărilor și servicii de suport accesate de întreprinderile din mediul rural. Impactul întreprinderilor din	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului

Direcția	Acțiuni	Indicatori specifici propuși aditional la indicatorii de monitorizare și evaluare (Capitolul V)	Autorități responsabile
		mediul rural asupra îmbunătățirii nivelului de trai în comunitățile respective (ex: numărul locurilor de muncă noi create; rata de creștere reală a salariului mediu, etc)	
5) Investiții străine directe cu impact	5.1) Stimularea stabilirii parteneriatelor de colaborare internaționale pentru atragerea investițiilor și expertiză străine în industria serviciilor	Numărul de parteneriate și acorduri internaționale încheiate anual. Volumul de investiții străine directe (ISD) atrase în urma acestor parteneriate.	Agenția de Investiții Ministerul Afacerilor Externe
	5.2) Implementarea programului de stimulente și sprijin pentru ISD, startup-uri și IMM-uri	Ponderea de startup-uri și IMM-uri care beneficiază de stimulente și sprijin din numărul total de startup-uri și IMM Creșterea anuală a investițiilor directe străine și locale în startup-uri și IMM-uri. Rata de supraviețuire a startup- urilor și IMM-urilor beneficiare.	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Agenția de Investiții
	5.3) Dezvoltarea și promovarea investițiilor în tehnoparcuri /zone economice libere care servesc scopului de a fi centre de inovare, forță motrice pentru dezvoltarea economiei de servicii și o atracție pentru forța de muncă cu înaltă calificare	Numărul de tehnoparcuri, zone economice libere. Investiția totală și numărul de companii active în aceste zone. Impactul economic (ex: numărul locurilor de muncă noi create; rata de creștere reală a salariului mediu, ponderea angajaților cu grad înalt de calificare etc)	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Agenția de Investiții
	5.4) Implementarea programului de promovare a exportului de bunuri și servicii	Creșterea anuală a valorii și volumului exporturilor de bunuri și servicii. Diversificarea piețelor de export (numărul de piețe noi). Rata de creștere a companiilor din industria serviciilor și prelucrătoare care exportă.	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Agenția de Investiții
	5.5) Încurajarea formării de clustere industriale și a parteneriatelor pentru a facilita inovația și accesul	Numărul de clustere industriale și parteneriate stabilite sau consolidate.	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării; Ministerul Educației și

Direcția	Acțiuni	Indicatori specifici propuși aditional la indicatorii de monitorizare și evaluare (Capitolul V)	Autorități responsabile
	la piețele de export	Creșterea exporturilor realizate de companiile din clustere sau parteneriate. Numărul de inovații și colaborări generate în cadrul clusterelor și parteneriatelor.	Cercetării Agenția de Investiții Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare
6) Atractivitatea economiei pentru forța de muncă	6.1) Implementarea programelor de e-reședință/nomazi digitali pentru a atrage talente	Numărul de e-rezidenți și nomazi digitali înregistrați anual. Contribuția financiară (taxe, investiții) a nomazilor digitali și e-rezidenților la economia locală.	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării;
	6.2) Dezvoltarea și îmbunătățirea continuă a programelor de educație și formare profesională pentru a dezvolta o forță de muncă calificată	Rata de angajare a absolvenților din aceste programe în economia locală. Numărul de absolvenți anuali din programele de învățământ dual și formare profesională.	Ministerul Educației și Cercetării
	6.3) Implementarea unui program pentru atragerea diasporei și recunoașterea rapidă a calificărilor profesionale.	Numărul membrilor diasporei reveniți și volumul investițiilor realizate de aceștia în economia locală. Rata de retenție a membrilor diasporei și contribuția lor economică (taxe, crearea de afaceri etc.).	Ministerul Educației și Cercetării Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Afacerilor Externe
	6.4) Dezvoltarea și implementarea programelor de atragere și integrare a expaților/refugiaților	Numărul de expați/refugiați integrați în piața muncii locale. Rata de retenție a acestora și contribuția lor economică (taxe, crearea de afaceri etc.).	- Ministerul Afacerilor Interne Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Afacerilor Externe
	6.5) Dezvoltarea și asigurarea unei infrastructuri de transport pasageri atractiv pentru lucrării migranți	Accesibilitatea transportului către și din Moldova. Numărul de lucrători migranți care utilizează infrastructura de transport în scopul muncii.	- Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale

Direcția	Acțiuni	Indicatori specifici propuși aditional la indicatorii de monitorizare și evaluare (Capitolul V)	Autorități responsabile
	6.6) Optimizarea cadrului fiscal pentru încurajarea investițiilor, atât din partea actorilor interni cât și a celor externi Implementarea instrumentelor de stimulare de încurajare a investițiilor, atât din partea actorilor interni cât și a celor externi.	Creșterea procentuală a investițiilor străine directe după implementarea reducerilor fiscale. Numărul de noi investitori străini ca urmare a politicilor fiscale favorabile.	Ministerul Finanțelor Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Agenția de Investiții
	6.7) Simplificarea mecanismelor de creare a serviciilor de îngrijire a copiilor și educație preșcolară	Numărul de facilități de îngrijire a copiilor și preșcolare deschise. Numărul de tipuri de facilități de îngrijire a copiilor și preșcolare deschise Rata de utilizare a serviciilor de îngrijire a copiilor și preșcolare.	Ministerul Educației și Cercetării; Ministerul Muncii și Protecției Sociale
7) Formalizarea economiei ca instrument de promovare activității economice transparente	7.1) Accelerarea digitalizării și dereglementării pentru a îmbunătăți eficiența și a reduce corupția	Ponderea serviciilor publice digitalizate Numărul de proceduri administrative simplificate sau eliminate. Schimbările privind poziționarea Republicii Moldova în Indexul Percepției Corupției	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării
	7.2) Adoptarea unui cadru stabil pentru a asigura continuitatea politicilor economice în condițiile schimbării guvernării	Numărul de legi sau reglementări noi adoptate pentru stabilitate economică Gradul de continuitate a politicilor economice (analiza comparativă a politicilor între diferite guvernări). Feedback-ul investitorilor privind stabilitatea și predictibilitatea mediului economic.	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Cancelaria de Stat
	7.3) Consolidarea cadrului legal privind proprietatea privată și asigurarea securității investițiilor	Ponderea cazurilor de încălcare a drepturilor de proprietate soluționate din total cazuri Rata de creștere a volumului investițiilor străine directe	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Agenția de Investiții Ministerul Justiției

Direcția	Acțiuni	Indicatori specifici propuși adițional la indicatorii de monitorizare și evaluare (Capitolul V)	Autorități responsabile
B) Sustenabilitate economică prin prisma rezilienței și securității energetice precum și economiei circulare susținută de facilitarea investițiilor în sectorul privat	8.1) Implementarea programelor de sprijinire a investițiilor în sectorul privat de producere a energiei regenerabile și diversificare a surselor energetice.	Capacitatea instalată de din surse regenerabile (MW). Procentul energiei regenerabile în mixul energetic total. Numărul de proiecte de energie din surse regenerabile implementate anual. Rata de creștere a valorii proiectelor de energie din surse regenerabile implementate anual.	Ministerul Energiei Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării
	8.2) Implementarea programelor de sprijin pentru investiții în creșterea eficienței energetice, economiei circulare și a rezistenței la schimbările climatice în sectorul privat și Î.S.	Rata de descreștere consumului total de energie convențională în sectorul privat. Numărul de inițiative și proiecte de economie circulară implementate de companii. Reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră (GES) prin proiecte de eficiență energetică.	Ministerul Energiei Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Mediului
	8.3) Implementarea programelor hibride (granturi și credite) orientate să consolideze capacitatea de aprovizionare, precum și conștientizare a importanței serviciilor de consultanță în afaceri în domeniul eficienței resurselor, practicilor ecologice, economiei circulare.	Ponderea companiilor beneficiare de granturi și credite pentru eficiența resurselor și implementarea practicilor ecologice din numărul total de companii Valoarea totală a granturilor și creditelor accesate pentru implementarea proiectelor de eficiență a resurselor și economie circulară Numărul de proiecte implementate sau în curs de implementare care vizează eficiența resurselor și economia circulară Numărul de companii care solicită și utilizează servicii de consultanță specializate în eficiența resurselor și economie circulară Rata de creștere a valorii servicii de consultanță specializate în eficiența	Ministerul Energiei Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Mediului

Direcția	Acțiuni	Indicatori specifici propuși adițional la indicatorii de monitorizare și evaluare (Capitolul V)	Autorități responsabile
		resurselor și economie circulară Reducerea consumului de resurse (ex: apă, energie, materii prime) pe unitatea de produs sau serviciu. Reducerea emisiilor de GES și a deșeurilor generate de companiile beneficiare de granturi și credite.	
	8.4) Implementarea programelor care să consolideze capacitățile afacerilor de a desfășura activități cu amprentă redusă asupra mediului, inclusiv pe parcursul întregului ciclu de viață, pentru a îmbunătăți introducerea și accesul la inovații, „know-how”, tehnologii cu emisii reduse de carbon pentru a reduce Emisiile de GES, prevenirea și reducerea poluării, promovarea eficienței resurselor și circularitatea, precum și pentru a respecta cerințele și standardele de mediu naționale și UE	Numărul de companii care adoptă tehnologii și practici verzi. Rata de creștere a investițiilor totale în tehnologii și practici sustenabile (inclusiv obligațiuni verzi). Reducerea emisiilor de GES și poluare în urma adoptării practicilor sustenabile.	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Mediului
	8.5) Implementarea programelor de stat sectoriale și/sau fonduri direcționate (climă și	Numărul de proiecte finanțate care vizează îmbunătățirea performanței de mediu și climă.	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Mediului

Direcția	Acțiuni	Indicatori specifici propuși adițional la indicatorii de monitorizare și evaluare (Capitolul V)	Autorități responsabile
	energie, mediu și altele), precum și prin instrumentele de finanțare verzi (obligațiuni verzi, etc.) și implementarea principiilor taxonomiei pentru asigurarea durabilității investițiilor pentru a aborda problemele de mediu și climat.	Progresul în îndeplinirea angajamentelor naționale și internaționale privind reducerea emisiilor și sustenabilitatea.	
9) Eficiența și sustenabilitatea Întreprinderilor de Stat (Î.S.)	9.1) Implementarea programului de privatizare și lichidare a Î.S. cu excepția celor strategice	Indicatori de performanță financiară: profitabilitate, venituri, eficiență costurilor.	Agenția Proprietăți Publice Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Mediului
	9.2) Implementarea sistemelor eficiente de management și bună guvernare la Î.S. păstrate în portofoliul de stat	Procentul de Î.S. care implementează practici de dezvoltare durabilă (ex: reducerea emisiilor de GES, eficiență energetică, gestionarea deșeurilor).	
	9.3) Asigurarea că Î.S. sunt integrate în politici de dezvoltare durabilă și economie verde	Numărul și amploarea proiectelor de investiții verzi în cadrul Î.S. Reducerea amprentei ecologice și a emisiilor de GES de către Î.S.	
10) Politici economice eficiente	10.1) Implementarea unui cadru robust de monitorizare și evaluare a progresului pentru a ajuta la măsurarea eficacității și efectuarea ajustărilor necesare	Fundamentarea pe evidențe și analize a tuturor politicilor publice; Periodicitatea și consistența evaluărilor de progres și rapoartelor de monitorizare. Numărul de ajustări sau modificări politice efectuate în baza evaluărilor de progres.	Cancelaria de Stat Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării
	10.2) Consolidarea capacităților Biroului Național de Statistică pentru a îmbunătăți disponibilitatea datelor	Rata de răspuns și acuratețea datelor colectate pentru indicatori economici cheie.	

128. Rezultatele scontate:

- 1) Economia este 100% digitalizată până în 2030;

2) Încrederea crescută în instrumentele/economia digitală atrage investiții și reține afacerile locale și străine. Moldova are un sistem financiar atractiv (piața de capital și bursa de valori active) pentru a satisface nevoile pieței;

3) Moldova cultivă un ecosistem antreprenorial prosper și inovator, implicând populația rurală și urbană, bărbați și femei Investițiile demonstrează creștere pentru a satisface nevoile dezvoltării (creșterea investițiilor străine directe permite menținerea/crearea de locuri de muncă, facilități industriale, renovarea locuințelor rezidențiale, etc.);

4) Moldova este recunoscută ca o țară atractivă pentru emigranți/diaspora și dezvoltă talente;

5) Moldova asigură că beneficiile creșterii serviciilor/industriei, precum și accesul la resurse și know-how sunt disponibile pentru toți;

6) Moldova demonstrează încredere și reduce economia informală cu 50% până în 2030;

7) Moldova are o economie mai sustenabilă cu o reziliență energetică și securitate îmbunătățite prin facilitarea conștientizării sectorului privat, educație și investiții;

8) Eficiența politicilor economice în Moldova este monitorizată și evaluată.

9) În 2030 Republica Moldova este un stat cu o economie rezilientă, verde și digitalizată;

129. Direcțiile prioritare, acțiunile, indicatorii și autoritățile responsabile pentru Obiectivul General 2 sunt expuse în Tabelul nr. 3.

Tabelul nr. 3. Direcții prioritare de intervenții la Obiectivul General 2:

Direcția	Acțiuni	Indicatori specifici propuși aditional la indicatorii de monitorizare și evaluare (Capitolul V)	Autorități responsabile
1) Mediu economic prietenos sectorului de servicii, aliniat directivelor UE.	1.1) Accelerarea procesului de transpunere și implementare a directivelor UE relevante, cu accent pe creșterea competitivității și inovației în sectorul serviciilor	Gradul de transpunere a directivelor UE relevante sectorului serviciilor.	Biroul pentru Integrare Europeană Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Educației și Cercetării Agenția Servicii Publice
	1.2) Elaborarea și inițierea implementării unei strategii naționale pentru dezvoltarea	Rata de creștere anuală a exporturilor de servicii	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării

Direcția	Acțiuni	Indicatori specifici propuși aditional la indicatorii de monitorizare și evaluare (Capitolul V)	Autorități responsabile
	și extinderea economiei serviciilor, cu focus pe sectoarele cu potențial înalt pentru export		Agenția Servicii Publice
2) Calitatea serviciilor exportate conformă standardelor internaționale	2.1) Stabilirea și promovarea unui sistem de asigurare a calității și a sustenabilității în sectorul serviciilor, inclusiv adoptarea standardelor internaționale ESG (Environmental, Social, and Governance)	Numărul de companii din sectorul serviciilor care au obținut certificări ESG sau alte standarde internaționale relevante	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Mediului
	2.2) Elaborarea unui program care să încurajeze întreprinderile, băncile și instituțiile de stat în adoptarea practicilor și standardelor ESG	Rata de implementare a standardelor ESG în rândul întreprinderilor, băncilor și instituțiilor de stat Coraportul dintre rata de creștere a valorii exporturilor efectuate de întreprinderile care au implementat standarde ESG și celelalte întreprinderi.	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Mediului
3) Consolidarea infrastructurii și logisticii	3.1) Sprijinirea implementării inițiativelor de dezvoltare și modernizare a infrastructurii de transport și logistică pentru a asigura eficiența și competitivitatea serviciilor, inclusiv comerciale și turistice	Rata de creștere a investițiilor în infrastructura de transport și logistică.	Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale
	3.2) Sprijinirea exportatorilor prin programe dedicate, inclusiv asistență tehnică și financiară, pentru a facilita accesul pe piețele externe	Creșterea exporturilor (valoare și volum) ca urmare a implementării programelor de sprijin Gradul de satisfacție a exportatorilor cu privire la sprijinul accesat	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Agenția de Investiții
	3.3) Implementarea programului de dezvoltare a comerțului electronic	Creșterea volumului tranzacțiilor prin intermediul platformelor de comerț electronic; Creșterea exporturilor realizate prin platformele de comerț electronic	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării

Direcția	Acțiuni	Indicatori specifici propuși aditional la indicatorii de monitorizare și evaluare (Capitolul V)	Autorități responsabile
4) Ofertă turistică atractivă pe cadru internațional	4.1) Dezvoltarea unui program de sprijinire a turismului durabil și cultural, care valorifică patrimoniul natural și cultural unic al Moldovei, inclusiv prin programe de marketing și parteneriate internaționale	Rata de creștere a valorii proiectelor turistice durabile și culturale implementate Rata de creștere a valorii investițiilor atrase în dezvoltarea turismului durabil și cultural	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Culturii Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare
	4.2) Dezvoltarea și implementarea unui plan strategic pentru diversificarea ofertei turistice care să includă atragerea investițiilor, îmbunătățirea infrastructurii turistice, formarea profesională și promovarea Moldovei ca destinație turistică	Rata de creștere a numărului de turiști sosiți Rata de creștere a numărului de turiști sosiți repetat Diversitatea geografică a turiștilor Numărul de facilități HoReCa noi și modernizate Cheltuielile turistice totale în Moldova Rata de creștere a valorii adăugate brute create în turism	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Culturii Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare Agenția de Investiții

130. **Rezultatele scontate:**

1) Republica Moldova dispune de un mediu de reglementare prietenos pentru economia de servicii, în conformitate cu directivele UE. Acest lucru permite creșterea comerțului internațional cu UE și cu alte piețe. Permite atragerea de investiții străine directe.

2) Calitatea serviciilor exportate se conformează 100% cu standardele internaționale.

3) Republica Moldova atrage investiții în infrastructură/logistică (pentru e-commerce, retail, servicii TI, etc.).

4) Republica Moldova are o ofertă turistică bine definită, o promovează activ și demonstrează o rata de creștere anuală a turiștilor.

131. Direcțiile prioritare, acțiunile, indicatorii și autoritățile responsabile pentru Obiectivul General 3 sunt expuse în Tabelul nr. 4.

Tabelul nr. 4. Direcții prioritare de intervenții la Obiectivul General 3:

Direcția	Acțiuni	Indicatori specifici propuși adițional la indicatorii de monitorizare și evaluare (Capitolul V)	Autorități responsabile
1) Mediu economic prietenos sectorului industrial, aliniat directivelor UE.	1.1) Consolidarea cadrului regulatoriu pentru a stimula investițiile și inovația în sectorul industrial, asigurând flexibilitate și conformitate cu standardele UE	Gradul de transpunere a directivelor UE relevante sectorului industrial.	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Mediului; Ministerul Agriculturii
	1.2) Alinierea reglementărilor la standardele internaționale și asigurarea tranziției ecologice.	Creșterea numărului de standarde internaționale adoptate în sectorul industrial Creșterea productivității sectorului industrial Creșterea exporturilor din sectorul industrial Reducerea emisiilor de poluanți (inclusiv gaze cu efect de seră) și creșterea eficienței resurselor Indicele Infrastructurii Calității și Dezvoltării Durabile (QI4D) Progresele marcate în rapoartele anuale ale CE.	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Mediului; Ministerul Agriculturii
2) Moldova adoptă apropierea de standardele de calitate ale UE, ESG etc., pentru un număr tot mai mare de afaceri locale și străine, creșterea vânzărilor și a exporturilor	2.1) Implementarea politicilor de asigurare a calității, ESG (de mediu, social, guvernare) și alte standarde și certificări relevante pentru a îmbunătăți calitatea, siguranța și competitivitatea produselor.	Numărul de companii care adoptă și raportează conform standardelor ESG și alte certificări de calitate.	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Mediului; Ministerul Agriculturii
	2.2) Elaborarea unui program care să încurajeze întreprinderile, băncile și instituțiile de stat să adopte aceste standarde.	Ponderea întreprinderilor, bănci și instituții de stat care participă la programe de formare și implementează standardele ESG din totalul acestora Rata de creștere a numărului de standarde ESG și certificări de calitate implementate în rândul afacerilor locale.	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Mediului;
	2.3) Facilitarea accesului la pachetele de nivel C la programe internaționale de formare și consiliere pentru a	Numărul de participanți la programe internaționale de formare și consiliere în domeniul guvernantei	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Mediului;

Direcția	Acțiuni	Indicatori specifici propuși aditional la indicatorii de monitorizare și evaluare (Capitolul V)	Autorități responsabile
	îmbunătăți guvernanța corporativă, inclusiv egalitatea de gen.	corporative. Impactul programelor asupra îmbunătățirii practicilor de guvernanță corporativă și egalitatea de gen în companii.	
3) Produsele sunt competitive pe piețele de nișă și sunt incluse în lanțurile valorice globale, cu proceduri vamale și logistică îmbunătățite.	3.1) Implementarea programului de creștere a competitivității produselor locale prin inovarea încurajată, alimentată de accesul la know how și finanțare	Numărul de produse noi sau îmbunătățite lansate pe piață ca rezultat al inovației. Creșterea investițiilor în cercetare și dezvoltare în sectoarele țintă. Creșterea exporturilor pentru produse inovative sau îmbunătățite. Numărul de inovații implementate și brevete înregistrate în urma accesului la know-how și finanțare.	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Educației
	3.2) Implementarea programului de eficientizare a operațiunilor vamale și a infrastructurii logistice pentru a sprijini accesul rapid și eficient pe piețele externe	Reducerea timpului mediu necesar pentru procedurile vamale și logistică. Gradul de satisfacție a companiilor cu privire la eficiența proceselor vamale și logistice.	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Finanțelor
	3.3) Stimularea investițiilor în logistică	Volumul investițiilor în infrastructura logistică (de exemplu: depozite, terminale de transport, tehnologie logistică). Creșterea capacității și eficienței infrastructurii logistice. Impactul investițiilor asupra reducerii costurilor logistice pentru companii.	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Finanțelor Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale Agenția de Investiții

Direcția	Acțiuni	Indicatori specifici propuși aditional la indicatorii de monitorizare și evaluare (Capitolul V)	Autorități responsabile
4) Servicii de procesare a deșeurilor de calitate superioară	4.1) Realizarea studiului de fezabilitate și promovarea investițiilor în tehnologii moderne de reciclare și gestionare a deșeurilor pentru a crea un sector de management al deșeurilor eficient și sustenabil;	Rata de creștere a volumului investițiilor în tehnologii de reciclare și gestionare a deșeurilor Reducerea volumului de deșeuri depozitate prin creșterea ratei de reciclare	Agencia de Investiții Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării
	4.2) Încurajarea dezvoltării serviciilor de colectare, sortare și reciclare a deșeurilor, cu posibilitatea extinderii acestor servicii (export) în țările vecine.	Creșterea ponderii de deșeuri reciclate Rata de creștere a valorii exporturilor de materiale reciclate și/sau servicii de reciclare	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării Ministerul Mediului;

132. **Rezultatele scontate:**

1) Republica Moldova dispune de un mediu regulator favorabil industriei, în conformitate cu directivele UE. Acest lucru permite creșterea comerțului cu UE și cu alte piețe. De asemenea, permite atragerea de investiții străine directe.

2) Republica Moldova adoptă aproximarea cu standardele de calitate ale UE, inclusiv ESG etc., pentru un număr crescut de afaceri locale și străine, creșterea vânzărilor și a exporturilor.

3) Produsele din Republica Moldova sunt competitive pe piețele de nișă și sunt incluse în lanțurile valorice globale, cu proceduri vamale și logistică îmbunătățite.

4) Economia dispune de servicii conforme standardelor industriale pentru procesarea deșeurilor.

Capitolul IV

ESTIMAREA IMPACTULUI

133. Implementarea deplină a Strategiei Naționale de Dezvoltare Economică 2030 are potențialul de a aduce numeroase beneficii economiei naționale a Republicii Moldova, cu un accent deosebit pe îmbunătățirea calității vieții oamenilor. Impactul anticipat al intervențiilor propuse poate fi observat în diferite domenii și ar accelera reforme și schimbări specifice. Iată principalele beneficii și impact anticipat:

1) **Creșterea PIB-ului:** Prin obiectivul de creștere a PIB-ului cu o rată medie anuală de 5-7%, se anticipează o creștere economică susținută. Aceasta ar

duce la creșterea veniturilor și a nivelului de trai al populației, sporind calitatea vieții oamenilor.

2) **Stabilizarea contului curent și poziției investiționale internaționale:** Reducerea deficitului contului curent și îmbunătățirea poziției investiționale nete ar aduce stabilitate financiară și ar face economia mai atractivă pentru investitori străini.

3) **Creșterea investițiilor străine directe:** Cu o țintă de creștere a investițiilor străine directe cu 75% în 2030 față de 2023, Republica Moldova ar atrage mai mulți investitori străini, ceea ce ar contribui la dezvoltarea infrastructurii, a sectoarelor productive și la crearea de locuri de muncă.

4) **Creșterea PIB-ului, inclusiv în afara Chișinăului:** Dezvoltarea regiunilor din afara capitalei este esențială pentru reducerea disparităților regionale și îmbunătățirea calității vieții în zonele rurale.

5) **Creșterea ratei de ocupare a forței de muncă:** Prin atingerea țintei de 55% pentru rata de ocupare a forței de muncă, se vor crea mai multe locuri de muncă, iar oamenii vor avea oportunități de angajare mai bune.

6) **Reducerea ocupării informale:** Scăderea ratei locurilor de muncă informale la 18% ar contribui la formalizarea economiei, aducând mai mulți oameni în sistemul legal și sporind colectarea de impozite și contribuții sociale.

7) **Scăderea ratei tinerilor NEET:** Cu o țintă de reducere a ratei tinerilor NEET la 22%, se va sprijini tineretul în obținerea educației și a locurilor de muncă, ceea ce va asigura un viitor mai stabil pentru tineri.

8) **Creșterea valorii adăugate brute în industria prelucrătoare:** Dezvoltarea sectorului industrial poate aduce valoare adăugată semnificativă la nivel național și poate crea locuri de muncă bine plătite.

9) **Creșterea exporturilor de bunuri și servicii:** Prin creșterea exporturilor cu rate medii de 20% și, respectiv, 15% până în anul 2026 și cu 15% și, respectiv 12%, după anul 2026, se va diversifica economia și se va consolida poziția Republicii Moldova pe piețele internaționale.

10) **Promovarea inovației și a întreprinderilor mici și mijlocii:** Dezvoltarea acestor sectoare poate aduce noi tehnologii și produse pe piață, generând creștere economică și inovație, și va spori competitivitatea întreprinderilor mici și mijlocii, inclusiv prin dezvoltarea capacităților interne de inovare și a culturii inovaționale aferente.

11) **Creșterea investițiilor în energie din surse regenerabile:** O creștere a ponderii energiei din surse regenerabile și a capacității instalate în acest domeniu va contribui la securitatea energetică și la reducerea emisiilor de carbon. Creșterea investițiilor în energie regenerabilă: O creștere a ponderii energiei din surse regenerabile și a capacității instalate în acest domeniu va contribui la securitatea energetică, decarbonizarea sectorului energetic, creșterea sustenabilității sectorului energetic, digitalizarea sectorului energetic, dezvoltarea pieței concurențiale de energie electrică și la reducerea emisiilor de carbon.

12) **Îmbunătățirea performanțelor în inovare:** Creșterea punctajului pe Global Innovation Index ar arăta că Republica Moldova devine mai inovatoare și competitivă pe plan global.

13) **Creșterea consumului final al gospodăriilor populației:** Reducerea ratei acestui indicator indică o creștere a puterii de cumpărare a populației și a calității vieții.

14) **Creșterea valorii adăugate brute per salariat:** Acest indicator arată creșterea eficienței economiei și a salariilor, contribuind la bunăstarea populației.

134. Această abordare sistemică vizează nu numai creșterea economică, ci și îmbunătățirea calității vieții, reducerea disparităților regionale și promovarea inovației și a economiei verzi.

135. Impactul anticipat al intervențiilor propuse asupra sectoarelor conexe și accelerarea reformelor specifice:

1) **Sectorul Financiar:** Creșterea investițiilor străine directe și îmbunătățirea situației economice ar putea consolida sectorul financiar al Moldovei prin creșterea creditării și a accesului la finanțare.

2) **Sectorul Educațional și al Forței de Muncă:** Dezvoltarea economică ar necesita resurse umane calificate, ceea ce ar putea stimula dezvoltarea sistemului educațional și pregătirea forței de muncă.

3) **Sectorul Energetic și de Mediu:** Investițiile în energie din surse regenerabile și aplicarea măsurilor de reducere a emisiilor de poluanți ar avea un impact pozitiv asupra sectorului energetic, ar contribui la protecția mediului și la decarbonizarea sectorului energetic

4) **Sectorul Agriculturii:** Diversificarea piețelor de export și dezvoltarea zonelor rurale ar putea stimula creșterea economică și dezvoltarea agriculturii.

5) **Sectorul Inovativ și Tehnologic:** Creșterea investițiilor în cercetare și inovație ar putea susține dezvoltarea tehnologică și inovarea în diferite sectoare ale economiei.

6) **Sectorul Întreprinderilor Mici și Mijlocii:** Promovarea antreprenoriatului și sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii ar consolida sectorul privat și ar stimula creșterea economică.

136. Accelerarea reformelor în domenii precum educația, administrarea publică, justiția și infrastructura ar putea facilita implementarea cu succes a Strategiei Naționale de Dezvoltare Economică 2030 și ar contribui la atingerea obiectivelor stabilite în indicatorii de monitorizare și evaluare, conform tabelului furnizat.

137. În concluzie, implementarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Economică 2030 poate aduce o serie de beneficii economiei Republicii Moldova, îmbunătățind calitatea vieții populației și contribuind la dezvoltarea sustenabilă a țării.

Capitolul V

INDICATORI DE MONITORIZARE ȘI EVALUARE

138. Sunt propuși următorii indicatori de monitorizare și evaluare a implementării SNDE 2030:

Nr	Denumirea indicatorului	Sursa de date	Unitate de măsură	Valoare la 2022	Ținta intermediară la 2026	Ținta finală 2030
Obiectivul General 1. Dezvoltarea unei economii global competitive, incluzive, sustenabile și reziliente.						
1.	Rata medie anuală de creștere a PIB	Biroul Național de Statistică (BNS)	%	2,0 (media 2017–2022)	5,0 (media 2024–2026)	5,0-7,0 (media 2027–2030)
2.	Poziția investițională internațională netă, pondere în PIB	BNM	%	-42	-39	-35
3.	Investiții străine directe, stoc, pondere în PIB	BNM	%	34	40	55
4.	Influxul net al investițiilor străine directe, ponderea în PIB	BNM	%	4,0	4,0	5,0
5.	PIB-ul produs în afara municipiului Chișinău, pondere în PIB total	BNS	%	40	56,0	60,0
6.	Rata de ocupare a forței de muncă, media anuală	BNS	%	40,5	45,0	55,0
7.	Ponderea locurilor de muncă informale în totalul locurilor de muncă	BNS	%	21,7	19,5	18,0
8.	Ponderea întreprinderilor mici și mijlocii în totalul veniturilor din vânzări	BNS	%	39,3 (2020)	45,0	55,0
9.	Ponderea energiei din surse regenerabile în consumul final brut	MEn, BNS	%	23,8 (2019)	25,0	27,0
10.	Puterea instalată, cu achitarea energiei electrice după principiul ”Facturării nete”, ce revine persoanelor	MEn,	MW	20,3	150	200

Nr	Denumirea indicatorului	Sursa de date	Unitate de măsură	Valoare la 2022	Ținta intermediară la 2026	Ținta finală 2030
	juridice					
11.	Volumul exporturilor de bunuri, creșterea medie	BNS	%	13,7 (media 2018–2022)	20% (media 2024–2026)	15% (media 2027–2030)
12.	Investiții efectuate de către întreprinderi finanțate din credite garantate de stat (FGC)	ODA	mlrd MDL		5	10
13.	Investiții în active imobilizate efectuate, în prețuri comparabile cu 2022	BNS	mlrd MDL	37	80	150
14.	Pondere în PIB a consumului final al gospodăriilor populației și al Instituțiilor fără scop lucrativ în serviciul gospodăriilor populației	BNS	%	85	80	70
15.	Rata de sărăcie absolută	BNS	%	25,6 (media pentru 2016–2021)	23,7	10,0
16.	Indicele Gini	BNS		27,8	25,0	23,0
17.	Indicele libertății economice, scorul total, pe o scară de la 0 (cel mai rău) la 100 puncte (cel mai bine)	Fundația „Heritage”	Puncte	61,3 (2022)	70,0	80,0
18.	Calitatea concurenței interne, conform Raportului Competitivității Globale (100 puncte maximum)	Forumul Economic Mondial (FEM)	Puncte	48,9 (2019)	53,0	55,0
19.	Disparitatea salarială de gen	BNS	%	15,5	10,0	5,0

Nr	Denumirea indicatorului	Sursa de date	Unitate de măsură	Valoare la 2022	Ținta intermediară la 2026	Ținta finală 2030
20.	Numărul de întreprinderi nou înființate, pondere din numărul total de întreprinderi	BNS, ASP	%	10	12	15
21.	Numărul de întreprinderi nou înființate, pondere din numărul de întreprinderi active	BNS, ASP	%	14	16	18
22.	Numărul de întreprinderi de stat restructurate, privatizate și lichidate	MDED	Număr, cumulativ	-	300	700
23.	Nivelul de deschidere a economiei (importuri + exporturi ca % din PIB)	%	BNS, BNM	94 (2022)	108	121
24.	Ponderea ocupării informale în sectorul nonagricole	BNS	%	11.1	9.6	9.2
25.	Ponderea exporturilor din Republica Moldova în comerțul exterior global	BNS	%	0.014	0.018	0.020
26.	Emisiile de oxizi de carbon raportate la o unitate de VAB	BNS	g per 1000 USD	0.29	0.26	0.24
27.	Emisiile de substanțe poluante în aerul atmosferic de la sursele staționare ale agenților economici, raportate la VAB	BNS	g per 1000 USD	1.4	1.2	1.1
Obiectiv General 2: Asigurarea dezvoltării economice rapide prin extinderea și diversificarea sectorului de servicii, inclusiv pentru export, consolidând reziliența economică, sustenabilitatea și incluziunea.						
28.	Soldul Contului curent, pondere în PIB	BNM	%	-17,1	-6	-4
29.	Volumul exporturilor de servicii, creșterea medie	BNM	%	14,5 (media 2018–2022)	15% (media 2024–2026)	12% (media 2027–2030)

Nr	Denumirea indicatorului	Sursa de date	Unitate de măsură	Valoare la 2022	Ținta intermediară la 2026	Ținta finală 2030
30.	Rata tinerilor NEET de 15–34 de ani	BNS	%	29,7	24,5	22,0
31.	Ponderea în PIB a exporturilor de servicii de turism (poziția ”călătorii în scop personal” din Balanța de plăți)	BNM	%	4.1	5.5	5.8
Obiectiv General 3: Stimularea creșterii economice pe termen mediu și lung prin stimularea strategică a industriei în sectoare-țintă						
32.	Valoarea adăugată brută în industria prelucrătoare, ca proporție în PIB	BNS	%	9,0	11,0	13,0
33.	Ponderea întreprinderilor inovatoare din numărul de întreprinderi	BNS	%	12,6 (2020)	15	18
34.	Indicele global al inovațiilor (Global Innovation Index), pe o scară de la 0 (cel mai rău) la 100 puncte (cel mai bine)	Global Innovation Index	Puncte	31,1	42,0	45,0
35.	Valoare adăugată brută per salariat, în prețuri comparabile cu 2022	BNS	mii lei	217	300	400

Capitolul VI

RISCURI DE IMPLEMENTARE

139. Identificarea și evaluarea riscurilor asociate implementării SNDE 2030 implică o analiză atentă a mai multor factori, inclusiv lecțiile învățate din documentele anterioare, evaluările ex-post, rapoartele internaționale, și conjunctura politică, socială, economică și de mediu. În continuare sunt listate riscurile potențiale și măsurile de diminuare ale acestora.

140. Războiul din Ucraina și criza refugiaților

Republica Moldova este una dintre țările cele mai afectate de războiul din Ucraina, nu doar din cauza proximității geografice, ci și din cauza vulnerabilităților sale

inerente ca o economie mică, dependentă de importuri, cu un sistem de logistică simplist și costisitor și cu legături strânse atât cu Ucraina, cât și cu Rusia de până începerea războiului care necesită o modificare continuă. Războiul din Ucraina presupune necesitatea întăririi verigilor interne și creșterea rezilienței a întreprinderilor din Republica Moldova, formarea noilor lanțuri de furnizori prin accelerarea tranziției verzi și digitale.

141. În continuare este necesară o revizuire a hărții logistice pentru activități de import și export, precum și pentru facilitarea tranzitului bunurilor din și spre Ucraina.

142. De asemenea, influxul de cetățenii din Ucraina reprezintă o oportunitate pentru dezvoltarea economiei, precum și o provocare în contextul necesității adoptării măsurilor de integrare cetățenilor Ucrainei (refugiaților și beneficiarii protecției temporare) în societate, precum și asigurarea drepturilor la locuința, la servicii sociale, medicale și educaționale, precum și asigurarea protecției împotriva abuzurilor, exploatării și discriminării.

143. Criza energetică și dependența de importurile de energie
Securitatea energetică rămâne o provocare majoră în contextul atacurilor Rusiei de distrugere a sistemului energetic ucrainean. Securitatea energetică rămâne o preocupare majoră din cauza dependenței de importurile de energie. Dependența semnificativă de contractele pe termen scurt, în special pentru furnizarea de energie, adaugă o vulnerabilitate suplimentară. Cu toate că prețurile la energie au scăzut la nivel regional și în țară, ele rămân peste nivelul de accesibilitate pentru consumatorii rezidențiali și non-rezidențiali, ceea ce afectează competitivitatea firmelor și veniturile gospodăriilor, în special celor mai vulnerabile.

144. Pandemia
Republica Moldova a fost grav afectată de pandemia COVID-19, care a provocat pierderi semnificative de vieți și a pus presiune asupra sistemului de sănătate și a celui de protecție socială. Criza, declanșată de pandemia a perturbat, de asemenea, activitatea economică, a influențat comerțul și a diminuat remitențele. Procesul de vaccinare a fost lent și inegal, afectat de ofertă limitată, cauzat cerere scăzută și dificultăți logistice. Emergența noilor variante și incertitudinea privind evoluția pandemiei constituie riscuri suplimentare pentru sănătatea și redresarea economică a țării.

145. Instabilitatea politică și agenda reformelor
Republica Moldova a trecut prin schimbări frecvente și instabilitate politică, care au afectat continuitatea și eficacitatea guvernării și a procesului de reformă. Țara s-a confruntat cu dificultăți în ceea ce privește consolidarea statului de drept, combaterea corupției, consolidarea instituțiilor și sporirea transparenței și responsabilității administrației publice. De asemenea, țara a avut dificultăți în implementarea reformelor structurale și a acțiunilor politice necesare pentru

avansarea agendei sale de integrare europeană și pentru a beneficia de sprijinul și finanțarea UE.

146. Dependența de sectoare specifice

Economia Republicii Moldova este expusă riscului de a deveni excesiv de dependentă de un anumit sector sau industrie cheie. De exemplu, o economie puternic ancorată într-un singur sector, cum ar fi agricultura, poate fi expusă riscurilor semnificative atunci când acest sector se confruntă cu provocări majore precum fluctuațiile prețurilor la produsele agricole sau schimbările în cererea globală. Un astfel de scenariu ar putea duce la dezechilibre economice și sociale semnificative în țară.

147. Dependența excesivă de resursele externe

Acest risc indică pericolul ca SNDE 2030 să se bazeze prea mult pe resurse externe, cum ar fi asistența internațională sau investițiile străine, pentru a-și atinge obiectivele de dezvoltare economică. O asemenea dependență poate deveni o vulnerabilitate majoră atunci când sursele de sprijin extern se schimbă sau devin nesigure. În astfel de situații, implementarea Strategiei ar putea fi grav afectată, iar progresul încetinit sau chiar blocat.

148. Lipsa angajamentului politic

Un risc major prezintă lipsa de angajament politic pentru implementarea Strategiei. Pentru a reduce acest risc, este necesară asigurarea sprijinului continuu din partea Guvernului și a partidelor politice relevante. Aceasta poate include implicarea activă a liderilor politici și stabilirea de mecanisme de monitorizare a progresului la nivel guvernamental.

149. Resurse financiare insuficiente

Implementarea Strategiei ar putea fi afectată de insuficiența resurselor financiare sau de incapacitatea de a atrage investiții suficiente. Pentru a evita acest risc, este important stabilirea Țintelor intermediare realiste în corelare cu resursele estimate, inclusiv cu cadrul de resurse bugetare sectoriale, să se exploreze opțiuni de mobilizare a resurselor și să se dezvolte parteneriate cu instituții financiare internaționale și/sau donatori externi.

150. Birocrație și corupție

Birocrația excesivă și corupția pot încetini implementarea și eroda resursele destinate proiectelor. Măsurile de diminuare vor include reforme administrative pentru simplificarea procedurilor, crearea de instituții de control și monitorizare, și promovarea transparenței și responsabilității prin digitalizarea.

151. Rezistența la reforme

Anumite sectoare sau grupuri de interese pot opune rezistență reformelor aferente implementării Strategiei. Măsurile de diminuare vor implica consultarea și

implicarea părților interesate în procesul de luare a deciziilor, precum și comunicarea eficientă a beneficiilor reformelor.

152. Schimbări neprevăzute în mediul extern

Evenimente neprevăzute la nivel global sau regional, cum ar fi crize economice sau conflicte, pot afecta implementarea Strategiei. O măsură importantă de diminuare ar fi diversificarea economiei și a partenerilor comerciali pentru a reduce dependența de un singur factor sau sursă de instabilitate.

153. Probleme sociale și de mediu

Creșterea economică nu trebuie să vină în detrimentul aspectelor sociale și de mediu. Este importantă monitorizarea și evaluarea impactului social și de mediu al proiectelor strategice și luarea măsurilor corespunzătoare pentru a evita efectele negative.

154. Lipsa capacității instituționale

Insuficiența capacității guvernamentale, inclusiv insuficiența de resurse umane, pentru implementarea Strategiei poate fi un risc. Măsuri de diminuare pot include dezvoltarea și consolidarea capacității instituționale prin formare, digitalizare și automatizare a proceselor, precum și implicarea asistenței tehnice. De asemenea, măsurile de atenuare vor prevedea consolidarea imaginii Guvernului și a instituțiilor publice în calitate de angajator pentru atragerea resurselor umane calificate.

155. Probabilitatea materializării riscurilor va varia în funcție de contextul specific al Republicii Moldova, dar abordarea preventivă și măsurile adecvate de gestionare pot contribui la minimizarea acestora. Este esențială o monitorizare continuă și flexibilitate în implementarea măsurilor de diminuare a riscurilor și adaptarea Strategiei la schimbările din mediul intern și extern pentru a asigura succesul implementării.

Risc	Probabilitate de Materializare	Impact Potențial	Măsuri de Diminuare
Războiul din Ucraina și criza refugiaților	Mediu până la Înalt	Înalt	Diversificarea surselor de energie și comerț pentru a reduce dependența de Ucraina și Rusia. Creșterea capacității de adaptare și pregătire a refugiaților pentru integrarea socio-economică.
Criza energetică și dependența de importurile de energie	Mediu	Înalt	Investiții în surse de energie din surse regenerabile pentru a reduce dependența de importuri. Negocierea de contracte pe termen mai lung pentru a asigura stabilitatea aprovizionării Realizarea proiectelor investiționale privind interconectarea sistemului de electroenergetic și de gaze naturale cu sistemele electroenergetice și de gaze naturale din țări membre ale Uniunii Europene”;

Risc	Probabilitate de Materializare	Impact Potențial	Măsurile de Diminuare
Pandemia și procesul lent de vaccinare	Mediu	Înalt	Accelerarea procesului de vaccinare prin creșterea cererii și asigurarea aprovizionării. Menținerea măsurilor de precauție pentru a reduce răspândirea virusului.
Instabilitatea politică și agenda reformelor	Mediu	Înalt	Sprijinirea unui mediu politic stabil și reforme eficiente prin angajament și colaborare între părțile interesate. Monitorizarea și asigurarea respectării statului de drept și a luptei împotriva corupției.
Dependența de sector specific	Mediu	Înalt	Diversificarea economică prin promovarea altor sectoare cheie; Identificarea și promovarea sectoarelor cu potențial de creștere; Analiza detaliată a riscurilor sectoriale și dezvoltarea planurilor de gestionare a riscurilor specifice pentru fiecare sector; Monitorizarea constantă a evoluției sectorului și ajustarea Strategiei în funcție de schimbările identificate.
Dependența excesivă de resurse externe	Mediu	Înalt	Diversificarea surselor de finanțare prin promovarea investițiilor interne; Sprijinirea dezvoltării sectorului privat local; Stimularea creșterii economice interne; Stabilirea parteneriatelor internaționale solide și durabile; Dezvoltarea capacităților interne, inclusiv a resurselor umane și infrastructurii; Monitorizarea și evaluarea constantă a resurselor externe și ajustarea planurilor în funcție de schimbările în asistența internațională sau investițiile străine.
Lipsa angajamentului politic	Mediu	Înalt	Dezvoltarea acordurilor interpartinice. Crearea grupurilor de lucru pentru monitorizare.
Resurse financiare insuficiente	Mediu	Înalt	Diversificarea surselor de finanțare. Promovarea mecanismelor de utilizare eficientă și eficace a resurselor disponibile”.
Birocrație și corupție	Mediu	Înalt	Reforme administrative pentru simplificarea procedurilor.Capacitarea organelor de control independente pentru combaterea corupției.

Risc	Probabilitate de Materializare	Impact Potențial	Măsuri de Diminuare
Rezistența la reforme	Mediu	Înalt	Consultarea și implicarea părților interesate în procesul decizional. Comunicarea eficientă a beneficiilor reformelor.
Schimbări neprevăzute în mediul extern	Mediu până la Înalt	Înalt	Diversificarea economiei și a partenerilor comerciali. Monitorizarea constantă a evoluțiilor internaționale.
Probleme sociale și de mediu	Mediu	Înalt	Evaluarea periodică a impactului social și de mediu al proiectelor. Promovarea politicii echilibrate între dezvoltare economică și aspecte sociale și de mediu.
Lipsa capacității instituționale	Mediu	Înalt	Investiții în dezvoltarea capacității guvernamentale. Recrutarea și reținerea de specialiști calificați în administrația publică.

Capitolul VI

AUTORITĂȚI ȘI INSTITUȚII RESPONSABILE

156. Obiectivele stabilite de prezenta Strategie vor fi atinse prin sinergia și consolidarea eforturilor întregului sistem de autorități și instituții publice, mediului academic, asociațiilor de profil și a partenerilor de dezvoltare.

146. Organizarea procesului de implementare a prezentei Strategii îi revine Ministerului Dezvoltării Economice și Digitalizării, în calitate de autoritate responsabilă de elaborarea politicilor în domeniul economic, iar celorlalte autorități publice, precum Cancelaria de Stat, Ministerul Finanțelor, Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, Ministerul Energiei, Ministerul Mediului, Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul Justiției, Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Muncii și Protecției Sociale etc., le revine asigurarea implementării direcțiilor prioritare de intervenții, de care sunt responsabile în conformitate cu Obiectivele Generale stabilite pentru implementarea SNDE 2030.

147. Deopotrivă, în procesul de implementare a prezentei Strategii autoritățile responsabile vor colabora consecvent cu instituțiile subordonate lor, asociații de profil, organizații neguvernamentale și partenerii de dezvoltare, precum și toți cei care vor contribui la implementarea de acțiuni în susținerea Direcțiilor Prioritare de Intervenție stipulate în prezenta Strategie.

148. Pentru fiecare Direcție Prioritară de Intervenție în continuare sunt indicate instituțiile responsabile de realizarea acestora. Prima instituție indicată va coordona implementarea acțiunii, urmată de instituțiile care contribuie la realizarea acesteia.

Capitolul VI

PROCEDURI DE RAPORTARE

149. Perioada de implementare a prezentei Strategii este prevăzută pentru perioada anilor 2024-2030 și va fi organizată în 2 etape distincte:

- 1) perioada 2024-2026;
- 2) perioada 2027-2030.

150. Sistemul de monitorizare și evaluare va fi dezvoltat într-un mod consecvent, fiind aliniat procesului de raportare privind realizarea SND „Moldova Europeană 2030”. În procesul de evaluare a SNDE 2030 se va utiliza și realizarea unei chestionări a antreprenorilor și angajaților, grupurilor vulnerabile identificate, care ar permite evaluarea rezultatelor implementării Strategiei asupra principalelor grupuri - țintă.

151. Activitatea de monitorizare propriu-zisă se va exercita în trei moduri:

- 1) monitorizarea anuală, ce presupune raportarea detaliată pe perioada unui an (prezentată de MDED până la data de 1 iunie a anului următor), pentru aprecierea impactului care a fost determinat conform sarcinilor pe termen mediu;
- 2) raportarea periodică a rezultatelor pe etape distincte 2024-2026 și 2027-2030;
- 3) monitorizarea și raportarea finală asupra realizării obiectivelor Strategiei pe perioada integrală.

152. **Monitorizarea anuală** va fi realizată de Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, care va genera un raport de progres privind implementarea SNDE 2030 în baza documentelor de politici publice subsecvente (programele pe termen mediu) și documentelor de planificare ale autorităților publice responsabile de implementarea SNDE 2030. Rapoartele anuale vor include: prezentarea gradului de realizare a acțiunilor pe programe ce derivă din Strategie, gradul de conformitate a acțiunilor întreprinse cu cele planificate, identificarea cauzelor întârzierilor și modificărilor pentru îmbunătățirea procesului de implementare a programelor, analiza dinamicii indicatorilor de evaluare incluși în SNDE 2030, inclusiv celor ce țin de gestiunea riscurilor. Vor fi formulate recomandări privind îmbunătățirea procesului de implementare a programelor ce derivă din Strategie și, la necesitate, privind corectarea țăntelor stabilite pentru indicatorii de evaluare.

153. **Evaluarea intermediară** va fi realizată la expirarea primei etape intermediare de implementare a SNDE 2030 (sfârșitul anului 2026 – începutul anului 2027). Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării va elabora rapoarte intermediare de evaluare, ce vor ține cont de astfel de criterii, cum ar fi relevanța, eficacitatea, eficiența, sustenabilitatea și impactul implementării Strategiei.

Evaluarea implementării SNDE 2030 va ține cont de țintele intermediare stabilite și va propune o ajustare a obiectivelor finale în funcție de progresul realizat și de tendințele social-economice la nivel național și internațional.

154. **Raportul final de implementare** se va realiza la finalizarea implementării SNDE 2030. Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării va elabora un raport final privind rezultatele și impactul implementării acesteia.

155. Rapoartele de monitorizare și evaluare vor avea un caracter transparent și vor fi plasate pe pagina web a organelor abilitate cu dreptul de monitorizare/evaluare. Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării prin intermediul contactelor directe, al mass-media și paginii web a Ministerului, va informa mediul de afaceri, agențiile donatoare, asociațiile de business despre progresul realizat la implementarea Strategiei, asigurând desfășurarea unui proces transparent și participativ de interacțiune a tuturor părților implicate în monitorizarea și evaluarea Strategiei.

156. În scopul creșterii transparenței rezultatelor obținute ca urmare a implementării SNDE 2030, Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării și ministerele de resort, responsabile de monitorizarea și evaluarea realizării acțiunilor și direcțiilor prioritare, vor plasa anual pe paginile sale web rapoartele de monitorizare anuală, rapoartele de evaluare intermediară și finală.